

La Pragmàtica: una disciplina¹

Núria Alturo, Universitat de Barcelona, setembre de 2009

Parlar de Pragmàtica avui és, com en el cas de moltes de les anomenades “Ciències del Llenguatge”, parlar de fronteres poc nítides, d’interdisciplinarietat, de pluralitat. Sota el rètol de Pragmàtica podem trobar temes d’investigació aparentment tan allunyats com, per exemple, les relacions anafòriques del discurs, les normes socials que regeixen l’ús dels tractaments o els models cognitius de metaforització. És a dir, podem trobar una pragmàtica que posa èmfasi en el llenguatge com a objecte o una pragmàtica que tracta el llenguatge com una part de la construcció (social i cognitiva) de l’experiència. Aquesta diversitat es pot entendre, en primer lloc, si veiem la pragmàtica com una disciplina que es singularitza com una perspectiva d’anàlisi, en lloc d’estar associada a una unitat d’anàlisi en particular, i, en segon lloc, si coneixem les diverses tradicions (filosòfica, sociològica i antropològica, psicològica i cognitiva, lingüística) que han conformat la pragmàtica tal com la coneixem avui. En aquest treball tractem aquestes qüestions. Presentem, en primer lloc, els fonaments de la pragmàtica (el concepte, descrit com a perspectiva; les diverses tradicions que han contribuït a la definició del camp; la institucionalització de la disciplina); i tot seguit presentem els seus objectius i exposem els seus fonaments metodològics.

1. Fonaments

1.1. La perspectiva pragmàtica

Una de les definicions més populars de pragmàtica, formulada de diverses maneres en èpoques diferents, és la que la relaciona amb **l’estudi de l’ús de llenguatge**. Trobem aquesta definició en l’època d’emergència de la semiòtica en l’àmbit de la filosofia, quan Morris (1938), modificant la tríade gramàtica-lògica-retòrica de Peirce, parla de la “pragmàtica” com un dels tres components de la semiòtica (els altres dos són la sintaxi i la semàntica) i la defineix com la relació entre els signes i els

¹ Adaptació d’un fragment del capítol 2 del Projecte docent presentat per Núria Alturo per optar a Professor titular de la Universitat de Barcelona (2001).

parlants que els interpreten (o entre els signes i l'ús que se'n fa). I tornem a trobar-la anys més tard, en els primers manuals (potser també els més difosos) de la pragmàtica moderna: el de Leech (1983), on la pragmàtica es defineix com l'estudi dels "principles of language use" (Leech 1983: 4) i es distancia clarament de la "gramàtica" (l'estudi del llenguatge com a sistema formal abstracte –inclosa la semàntica); i el de Levinson (1983), que aposta per una pragmàtica menys distanciada que en Leech de la gramàtica, però igualment vinculada a l'ús –"a theory of language understanding that takes context into account, in order to complement the contribution that semantics makes to meaning" (Levinson 1983: 32).

Aquesta definició ha estat tan repetida com qüestionada, ja que si bé és prou àmplia com per permetre encabir el conjunt heterogeni de la recerca pragmàtica, també resulta evident que es tracta d'una definició massa vaga, que fa difícil distingir la pragmàtica de, per exemple, la sociolingüística o la psicolingüística. Certament, moltes coses que podem considerar pròpies de la pragmàtica es podrien situar també, còmodament, sota aquestes o altres etiquetes interdisciplinàries. Aquesta és, però, una conseqüència inevitable del caràcter mixt de moltes disciplines actuals, que al capdavall s'han de definir sobretot pel pes específic que hi tenen uns determinats temes, perspectives i metodologies, encara que aquests mateixos temes, perspectives i metodologies apareguin, amb un pes menor, en altres camps.

Quina és, doncs, la perspectiva pragmàtica? (i deixem, per ara, els temes i les metodologies, que seran comentats més endavant). La resposta a aquesta pregunta es pot formular a partir del doble contrast entre (a) la pragmàtica i altres disciplines de la lingüística, i (b) la pragmàtica i altres camps interdisciplinaris.

El contrast entre la pragmàtica i altres àrees de la lingüística es defineix sovint a partir de l'oposició entre els components de la lingüística que s'ocupen d'estudiar els recursos del llenguatge (la fonètica, la fonologia, la morfologia, la lexicologia, la sintaxi, la semàntica) i les disciplines que, com la pragmàtica i altres camps interdisciplinaris, s'ocupen del llenguatge en tant que part de l'activitat social i mental humana. En aquesta línia, la pragmàtica és descrita com una disciplina que no s'ocupa d'analitzar els recursos del llenguatge, sinó que investiga com s'utilitzen aquests recursos –de manera que totes les unitats d'anàlisi amb què es relacionen els diversos components de la lingüística poden ser observades des d'una perspectiva pragmàtica.

Així, per exemple, quan un parlant adapta el seu sistema fonològic al del seu interlocutor, l'observació d'aquest fet ens mena a una reflexió sobre l'ús, purament pragmàtica, encara que aquesta reflexió es combini amb la caracterització fonològica de la variació. També l'estudi de l'entonació pot ser purament fonètic o ser (també) objecte d'una anàlisi pragmàtica que

mostri els canvis de significat associats als canvis en l'entonació en contextos diferents. Igualment, el fet que en un parella de mots com *agraït* i *desagraït* considerem que la forma bàsica és *agraït* i que el derivat és *desagraït* té molt a veure no només amb les possibilitats de combinació dels morfemes derivatius en català, sinó amb el fet que les nostres normes socials valoren positivament l'agraïment. També tenen a veure amb la pragmàtica, d'altra banda, les consideracions sobre les condicions de producció d'estructures sintàctiques diferents però semànticament equivalents (*el nen trenca la joguina / la joguina és trencada pel nen / la joguina és trencada*). Finalment, les unitats d'anàlisi tradicionals de la semàntica (el mot i l'oració) poden ser objecte d'una mirada pragmàtica. És pragmàtica, per exemple, observar que un mot amb un significat "de diccionari" determinat pot tenir altres significats segons quines siguin les condicions del context: per exemple, el mot *obrir* en una expressió com *la porta s'obrí* pot indicar una acció automàtica, sense intervenció de cap agent humà, o una acció intencionada, realitzada per algú que és darrera de la porta i que no veiem (possibilitat que s'exclou si la porta és transparent). O també és pragmàtica l'anàlisi de les diferents interpretacions d'una estructura d'expressió referencial com *X és a Y*; és a dir, l'observació que, per exemple, una expressió com *la pintura és a la paret* implica un suport mòbil (tela, fusta..., segurament amb un marc), una posició vertical i alguna cosa que eviti que la pintura caigui a terra per la força de la gravetat; en canvi, *la pintura és al sostre* no suposa ni un suport mòbil, ni posició vertical, ni subjecció antigravitatòria, sinó que més aviat pressuposa que la pintura s'ha aplicat directament a la superfície del sostre (Verschueren 1999: 3-5).

Aquests exemples podrien justificar, en principi, una distinció que Verschueren (1999) descriu amb les expressions "lingüística dels recursos del llenguatge" i "lingüística de l'ús de llenguatge". La pragmàtica, segons aquest autor, estaria dins del segon grup. Tanmateix, la línia divisòria entre la pragmàtica i les disciplines que s'ocupen de l'estructura lingüística no és ni ben nítida ni estable, especialment pel que fa als límits entre la pragmàtica i les altres dues disciplines que Morris situava en l'àmbit de la semiòtica: la sintaxi i, sobretot, la semàntica. La dificultat d'establir fronteres la trobem, en primer lloc, per la preocupació, compartida per totes tres disciplines (de manera més central en la semàntica i en la pragmàtica i més marginal en la sintaxi), pels diversos aspectes del significat, així com pel fet que tant la sintaxi com la semàntica, que tradicionalment s'havien limitat a l'àmbit oracional, han traspassat els límits de l'oració per tenir en compte aspectes del discurs –l'àmbit natural de la pragmàtica (en tant que producte de l'ús dels recursos del llenguatge). Pensem, per exemple, en la consideració dels conceptes **tema** i **rema** tant en estudis sintàctics com en la investigació pragmàtica sobre la dinàmica informativa (Brown i Yule 1983, Vallduví

1992). O també en la progressiva inclusió de factors contextuals (pragmàtics!) en la semàntica oracional –com en les teories recents de la semàntica dinàmica, que suposen, precisament, que el significat d'una expressió lingüística consisteix bàsicament en la modificació que aquesta expressió provoca en el context del seu enunciat.

En segon lloc, la idea que la pragmàtica no forma part de la "lingüística dels recursos" (a diferència de la sintaxi i de la semàntica) no sembla del tot exacta si pensem en tot el treball de sistematització del discurs que s'ha realitzat des de la pragmàtica (l'estudi dels patrons d'argumentació, les converses, els estils, els modes textuais, els gèneres, o el discurs en general), que de fet implica una ampliació dels recursos: més enllà de sons, paraules i oracions hi hauria altres unitats supraoracionals. La idea que els textos no es puguin definir (des de la pragmàtica) fora del context d'ús no és un argument suficient per no considerar-los un recurs comparable a les unitats (intra)oracionals, ja que, com hem vist, qualsevol nivell de l'estructura lingüística pot ser contemplat des de la perspectiva de l'ús.

Tanmateix, la idea d'una disciplina pragmàtica entesa com el component de la teoria lingüística que s'ocupa dels recursos discursius no ha prosperat: en part, perquè altres components de la lingüística s'interessen també, com hem vist, pel discurs; en part, també, perquè la reflexió sobre l'ús no es limita al nivell del discurs, sinó que afecta altres unitats d'anàlisi de la lingüística; i, finalment, perquè el camp de la pragmàtica ha evolucionat a partir d'un conjunt divers de tradicions psicològiques, socials, culturals, etc. que li han atorgat un marcat caràcter interdisciplinari i, en conseqüència, la necessitat de fugir de l'estructuració tradicional del camp de la lingüística (sobre els límits entre la pragmàtica i altres disciplines de la lingüística vegeu Cerdà 1995, Espinal 2001, Harnish i Farmer 1984, Leech 1980, 1983, Lyons 1995, i el monogràfic "Syntax and Pragmatics", al núm. 16 de *Journal of Pragmatics* 1991).

Pel que fa al contrast entre la pragmàtica i altres camps interdisciplinaris, la diferència es troba en el fet que mentre que disciplines com la neurolingüística, la psicolingüística, la sociolingüística o l'antropologia lingüística tenen un objecte de recerca específic (no lingüístic) en relació amb el qual s'estudia el llenguatge (les bases neurofisiològiques de la parla i l'audició; la ment en general; el conjunt de relacions, estatus, models i xarxes socials; la cultura), la pragmàtica s'interessa pel comportament lingüístic global. Des d'aquesta perspectiva no sembla possible, en principi, que un estudi pragmàtic tingui en compte aspectes cognitius sense tenir en compte, al mateix temps, la societat i la cultura (vegeu Verschueren 1995, 1999).

D'altra banda, la voluntat integradora de la pragmàtica fa que no es vulguin ignorar les aportacions que es puguin fer a la comprensió de l'ús del

llenguatge des de disciplines més teòriques com la filosofia del llenguatge (que s'ocupa, en general, de la funció i de la potencialitat del llenguatge) o la teoria literària (particularment pel que fa a l'estudi dels gèneres).

En síntesi, la pragmàtica es pot descriure com una perspectiva lingüística, cultural, social, cognitiva, filosòfica i literària sobre l'ús del llenguatge. És a dir, la pragmàtica no es defineix com a disciplina per la seva vinculació a un objecte d'anàlisi específic (lingüístic o extralingüístic), sinó per adoptar **una perspectiva interdisciplinari sobre l'ús dels recursos del llenguatge en la comunicació humana** (Verschueren 1999 fa una decidida defensa d'aquesta concepció de la pragmàtica, que també es troba a Haberland i Mey 1977, Reyes 1990 i Weiser 1974, entre d'altres).

La qüestió menys important, en aquest punt, és decidir si aquesta perspectiva –o, més ben dit, la disciplina que la posa en pràctica, la pragmàtica– ha de formar part del conjunt de components de la lingüística o ha de constituir-se en el punt de convergència de les diverses ciències del llenguatge –com una mena de marc global a partir del qual valorar la rellevància d'esforços més específics. Les posicions que s'adopten sobre aquest dilema són difícilment conciliables i, si pensem en la complexitat del panorama científic actual, potser tampoc té massa sentit que s'arribin a conciliar. En qualsevol cas, sembla innegable la posició fronterera de la pragmàtica, que comparteix tant les inquietuds sistematitzadores de la lingüística dels recursos com l'esperit humanista, obert, de la recerca interdisciplinària sobre el llenguatge.

1.2. Bases de la pragmàtica

Com hem dit, la posició de frontera de la pragmàtica, entre la lingüística i altres ciències del llenguatge, és el resultat de la convergència d'un conjunt de tradicions independents que han anat conformant aquesta disciplina: filosòfica, sociològica i antropològica, psicològica i cognitiva, lingüística, i literària.

Les bases **filosòfiques** de la pragmàtica arrenquen de la tradició filosòfica americana del *pragmatisme*, que a finals del segle XIX i principis del XX estudiava el significat de les proposicions en relació directa amb les intencions humanes i amb els efectes pràctics que les segueixen. D'aquest corrent, representat en darrera instància per Peirce, sorgí la *semiòtica*, un ambiciós projecte que intentava entendre tot el comportament i el raonament humà, i que havia d'abastar tot el que sobre el signe poguessin dir lingüistes, lògics, filòsofs, biòlegs, psicòlegs, antropòlegs, estètics o sociòlegs. En aquest marc se situa la definició de *pragmàtica* que proposa Morris el 1938, com ja hem vist, i que ha esdevingut un referent clàssic en la definició de la disciplina.

Altres models filosòfics que han contribuït a la consolidació de l'àmbit de la pragmàtica són, en primer lloc, *l'obra de Ludwig Wittgenstein* (Wittgenstein 1958, o també Birnbacher i Burkhardt 1985), que afirmava que el significat d'una expressió era el seu ús. També *la teoria dels actes de parla*, definida inicialment per Austin (1962) i desenvolupada més tard per Searle (1969), que permetia especular amb nocions com pressuposició, condicions de veritat, i violació de regles. I més tard *la lògica de la conversa* de Grice (1975), amb el principi de cooperació i les màximes conversacionals.

Pel que fa a la tradició **sociològica i antropològica**, el referent més antic, i probablement el més allunyat de la pràctica gramatical, són els antropòlegs (Whorf, Malinowsky, Boas) que a finals del segle XIX i principis del XX descobreixen l'actor humà en relació amb el llenguatge i el comportament social i cultural. Més modernament trobem la tradició antropològica de *l'etnografia de la comunicació*, que, tant en les primeres formulacions (Gumperz i Hymes ed. 1964) com en desenvolupaments posteriors (la *sociolingüística* de Hymes 1974 o la *sociolingüística interaccional* de Gumperz 1982), pretén estudiar l'ús del llenguatge en context, tenint en compte el conjunt d'aspectes gramaticals, socials i culturals que intervenen en l'activitat verbal. En la mateixa línia, però en l'àmbit de la sociologia, hi ha la tradició de *l'etnometodologia*, iniciada per Garfinkel (1967). De l'etnometodologia es deriva directament el camp de *l'anàlisi de la conversa* (Sacks et al. 1974, Atkinson i Heritage ed. 1984), que intenta descobrir l'estructura del discurs interactiu, entès com una acció social que es construeix de manera coordinada entre tots els parlants que hi participen. També cal citar, en la línia de la recerca sociològica sobre la comunicació, els treballs de Goffman sobre l'organització de l'experiència (*frame analysis*, Goffman 1974) i *l'interaccionisme simbòlic* (Goffman 1981), a més de la *pragmàtica universal* de Habermas (1979), que ha estat un dels models que ha incidit en el desenvolupament de la teoria filosòfica dels actes de parla. D'altra banda, la *teoria de les ideologies* (Foucault 1966, 1969, 1971, Pêcheux 1975) s'ha ocupat d'estudiar les condicions que fan possibles els discursos, que són considerats una pràctica ideològica.

Les bases específicament **psicològiques i cognitives** de la pragmàtica les trobem, en primer lloc, en la *psicologia del llenguatge* de Bühler (1934), particularment pel que fa a la distinció que proposa aquest autor entre diferents funcions del llenguatge, que ha estat directament o indirectament present en la major part del pensament pragmàtic fins als nostres dies. Un altre precedent és el que podríem anomenar la *psicologia filosòfica* dels anys cinquanta a setanta, és a dir, el conjunt de publicacions que en aquesta època presenten les idees compartides per psicòlegs i filòsofs sobre la relació entre el llenguatge, la ment i la societat (Winch 1958, Steinberg i Jakobovits ed.

1971). O els manuals de *psicolingüística* dels setanta i primers vuitanta, que alhora que recullen tot el que la pragmàtica ja ha dit sobre el llenguatge fins aquell moment, també esdevenen un focus d'influència per a la recerca pragmàtica posterior (vegeu, especialment, Clark i Clark 1977 i Caron 1983). En l'àmbit de la psicolingüística hi ha, també, tota la recerca sobre *l'adquisició del llenguatge i les patologies de la parla*. Els primers treballs que en el camp de l'adquisició del llenguatge adopten una perspectiva pragmàtica apareixen ben aviat, al mateix temps que antropòlegs i sociòlegs legitimen l'estudi sistemàtic de la comunicació (Erving-Tripp 1973, Bates 1976, Ochs i Schieffelin ed. 1979, 1983). L'aproximació pragmàtica a l'estudi clínic dels trastorns de la comunicació és més tardana (Gallagher 1991, Smith i Leinonen 1992).

Pel que fa la *tradició cognitiva*, un corrent que ha tingut un paper rellevant en el desenvolupament de la pragmàtica cognitiva és *l'escola de Bateson*, que sorgeix en el marc del Mental Research Institute de Palo Alto a finals dels seixanta i principis dels setanta (Watzlawick et al. 1967, Bateson 1972). Aquest corrent va proposar un model de la comunicació humana que integrava l'activitat mental i la verbal. És aquesta tradició la que reintrodueix el concepte de "*frame*" (marc, estructura d'expectacions) de Bartlett (1932), que més tard és utilitzat en els àmbits de la semàntica (Fillmore 1975), la sociologia i l'estudi de la interacció verbal (Goffman 1974, 1981), o la intel·ligència artificial (Minsky 1977). D'altra banda, també són destacables els estudis d'orientació cognitiva que es desenvolupen a partir de finals dels setanta i de manera més intensa durant la dècada següent. En aquesta tradició es poden incloure tant els treballs que, sense ignorar el context, focalitzen els aspectes mentals de la producció i la interpretació del llenguatge (Talmy 1978, Lakoff i Johnson 1980, Fauconnier 1985, Langacker 1987, Givón 1989, entre d'altres); com els que defensen de forma més explícita la necessitat de relacionar la psicologia amb la recerca social i cultural (Bruner 1990). En paraules de Bruner (1990: 2): "el propòsit de la ciència cognitiva és empènyer la psicologia a unir les seves forces amb les disciplines interpretatives germanes de les ciències humanes i socials per tal d'estudiar els 'actes de significat'". En el marc d'aquesta tradició s'ha recuperat el qui és, també, un altre precedent de la pragmàtica moderna: Vygotsky ([1934] 1964) i les seves idees sobre la relació entre la cognició individual i la societat.

Finalment, les bases **lingüístiques** de la pragmàtica es localitzen en diverses tradicions que en tots els casos han estat connectades d'alguna manera amb altres tradicions no purament lingüístiques. Alguns dels primers precedents de la pragmàtica, en l'àmbit de la lingüística, són, en primer lloc, el treball dels primers lingüistes americans, particularment Sapir, que va col·laborar molt estretament amb el antropòlegs del tombant de segle XX

(Boas, Whorf), i també Bloomfield, que va revisar el seu primer llibre de lingüística (Bloomfield 1914) per tal d'acostar els seus fonaments teòrics a la doctrina mecanicista dels conductistes, per als quals tot el que es deia sobre l'activitat i l'experiència humana havia de tenir en compte fenòmens observables, en l'espai i en el temps, per tots els observadors.

En segon lloc hi ha la *semiologia* de Saussure, el puntal europeu i lingüístic de la semiòtica, al costat de la semiòtica derivada del pragmatisme filosòfic americà, que ja hem comentat, i de la tercera escola constitutiva de la semiòtica moderna: la teoria de la comunicació i de la informació, de base matemàtica i vinculada al desenvolupament de la cibernètica. Encara que Saussure es va ocupar bàsicament de l'estudi de la *langue*, i no de la *parole*, també reivindicava la constitució d'una ciència, vinculada a la psicologia social, que estudiés "la vida dels signes en el si de la vida social"². Els treballs dels semiòlegs francesos sobre l'estructura del mite i de la narració (Barthes 1966, Bremond 1966, Greimas 1966, 1970, Todorov 1966, 1969) són un clar precedent de l'actual recerca pragmàtica sobre l'estructura del discurs. D'altra banda, cal recordar la preocupació de la semiòtica soviètica (Kristeva 1969, Lotman 1970) per les implicacions socials i culturals del text, que és concebut com un sistema de comunicació que només es pot entendre si es pren en consideració el context (real o convencional) en el qual s'insereix. No gaire més tard, la influència de l'estructuralisme francès, i els referents més llunyans del generativisme americà i de la semiòtica soviètica, marcaran el camí del desenvolupament europeu de la *lingüística del text* (Petöfi 1971, 1975, Van Dijk 1972, 1978).

Podem citar també el model d'*anàlisi del discurs* de Harris i els seus seguidors (Harris 1952, 1957), que suposa l'aplicació del distribucionalisme americà al pla del discurs, en l'intent d'aconseguir una caracterització adequada d'un text ben format. O altres models posteriors inspirats en les propostes de Harris, com la *lingüística tagmèmica* (Pike 1964, 1983, Longacre 1964, 1965, 1976, 1983) i la *gramàtica estratificacional* (Lamb 1966, Gleason 1968) –que també està relacionada amb l'*escola de Praga*, que comentem més endavant. La influència d'aquest treballs és particularment significativa en l'estudi pragmàtic de la coherència i/o la cohesió textuals.

Cal recordar, també, l'aportació de la *semàntica generativa*. En els primers setanta, autors com Fillmore (1974a, 1974b), Lakoff (1971, 1974), McCawley (1968, 1971), Postal (1972) i Ross (1975, Lakoff i Ross 1973) es van apartar del sintactocentrisme dominant en la lingüística teòrica i van defensar la idea que la base generativa de la gramàtica era el component semàntic. Aquest moviment, que es dissolgué aviat, féu possible que una pragmàtica d'inspiració filosòfica fes arrels en la lingüística. Alguns dels temes que interessaren la semàntica generativa i que han influït en la tradició

² Citat per Serrano (1980: 46).

posterior són, per exemple, les funcions lingüístiques, l'organització del lèxic i el paper de les pressuposicions i de les implicacions.

Una altra tradició lingüística que ha incidit en la constitució de la pragmàtica és *l'escola lingüística de Praga* (Mathesius 1928, Daneš ed. 1974, Firbas 1983, Sgall i Hajicová 1977), en el marc de la qual es van definir algunes nocions fonamentals per a l'estudi pragmàtic del llenguatge, i particularment per a l'anàlisi de l'estructuració de la informació i la perspectivització: *tema-remà*, *tòpic-comentari*, *focus*. També cal subratllar la contribució de l'escola lingüística de Praga a l'estudi de l'entonació, i, més en general, el fet que s'hi valora positivament la interrelació amb altres disciplines, sobretot a partir del treball de Jakobson (1960, 1970).

D'altra banda, hi ha la tradició de *l'escola francesa de pragmàtica* (Ducrot 1972, 1973, 1980, 1984, Ducrot et al. 1980), relacionada estretament amb *l'escola pragmàtica de Ginebra* (Roulet 1980, Roulet et al. 1985, Moeschler 1985, Jayez i Reboul 1990), i arrelada en el treball de Benveniste (1966), un lingüista de formació clàssica que féu un gir significatiu cap als problemes discursius. A Benveniste devem una elegant definició de conceptes clau en la teoria de la comunicació, sobretot la distinció entre *enunciat* i *enunciació* (comparable a la distinció col·loquial entre *dir* i *voler dir*), i també altres nocions com *subjectivitat*, *modalització*, *relat* o *estil indirecte*. De Ducrot és, d'altra banda, la idea de la naturalesa *polifònica* del significat dels enunciats, que és el resultat de distingir tres dimensions en el parlant: el productor, el locutor i l'enunciador (Ducrot 1984); i també l'adaptació i integració de la teoria dels actes de parla en una *teoria general de l'argumentació*, posteriorment anomenada també *teoria dels topoi*, en la definició de la qual ha participat també Anscombre (Anscombre i Ducrot 1988 –i la versió revisada i actualitzada, en espanyol, de 1994). L'escola de Ginebra, finalment, comparteix amb la francesa l'interès pels marcadors del discurs.

Finalment, és destacable *l'escola de Firth* (1964 [1930, 1937]), que seguint els passos dels primers antropòlegs, com Malinowsky, rebutja analitzar el llenguatge fora del *context de situació*. La influència de Firth, al costat de la de l'escola de Praga, és evident en els diversos plantejaments de la *lingüística funcional* (o de caire funcionalista), particularment la *gramàtica sistèmica i funcional* de Halliday (1973, 1985), diverses tradicions d'*estudis del discurs* (Sinclair i Coulthard 1975) i *del text* (De Beaugrande i Dressler 1981), i la *teoria de l'enunciació* (iniciada per Jakobson 1960, 1970 i Benveniste 1966).

Al costat d'aquestes tradicions (filosòfiques, psicològiques, etc.) la tradició **literària** arrenca de la *retòrica clàssica*, que és sense dubte l'antecedent més antic de la pragmàtica. L'interès de la retòrica clàssica per l'ús lingüístic (i per aspectes de l'ús com la persuasió, l'argumentació o

l'elaboració del discurs) justifica que sigui a la base de molts dels desenvolupaments teòrics posteriors que se centren en l'anàlisi de l'ús – recordem, per exemple, la incorporació de la retòrica en el projecte semiòtic (Peirce 1931-1935), la utilització que en fa Jakobson (1960), o l'adaptació moderna de la retòrica a l'anàlisi dels gèneres, de la composició textual i de les possibilitats d'expressió creativa, tant en la llengua oral com en la llengua escrita (Albadalejo 1989, García Berrio i Huerta Calvo 1992, Laborda 1993, 1996, Ortín 1997). De la tradició literària cal destacar també el *model dialògic* de Bajtín (1934-1935, 1952-1953, 1979), que ha estat aprofitat tant en l'anàlisi dels gèneres com en l'estudi de la relació entre discurs i ideologia.

1.3. La institucionalització de la Pragmàtica moderna

La institucionalització de la Pragmàtica com a disciplina és relativament recent. Si bé, com hem vist, el terme apareix ja als anys trenta per anomenar un dels components de la semiòtica, no és fins als anys setenta i, sobretot, els vuitanta, que es consolida la denominació de la disciplina i la pragmàtica es constitueix en un àmbit reconegut –malgrat la inexistència, encara avui, d'una articulació unitària. En aquesta època apareixen els primers treballs de recerca específicament pragmàtics i els primers manuals, sorgeixen les primeres revistes, i es crea la International Pragmatics Association (IPrA). La dècada dels noranta, que tot just acaba, representa l'impuls definitiu de l'àmbit de la pragmàtica gràcies a la multiplicació de la recerca, la publicació de noves revistes especialitzades i la celebració de congressos.

La dècada dels setanta és sobretot una època de consolidació dels corrents que aposten per una orientació pragmàtica en la recerca sobre el llenguatge, encara que no sempre aquesta orientació rep el nom de "pragmàtica". D'aquesta època són, per exemple, com hem vist en l'apartat anterior, els primers treballs de l'escola francesa de pragmàtica, algunes de les propostes de l'escola de Praga, i les primeres aproximacions pragmàtiques a la recerca sobre l'adquisició de la parla. També en els primers setanta es publiquen dos llibres clàssics que són un indicador del grau de consolidació a què havia arribat la pragmàtica: *Pragmatics of natural languages* (Bar-Hillel ed. 1971) i *Semantics of natural languages* (Davidson i Harman ed. 1972). En aquests llibres predominen les contribucions filosòfiques, però també hi ha una presència significativa de lingüistes associats al moviment de la semàntica generativa, que, com hem vist, és una de les bases lingüístiques de la pragmàtica.

En aquesta època les revistes de lingüística general comencen a publicar articles de pragmàtica, i, al mateix temps, es creen les primeres revistes amb una orientació específicament pragmàtica o d'anàlisi del discurs, com *Journal of Pragmatics* (des de 1977) i *Discourse Processes* (des de

1978); a més d'algunes altres que inclouen aquests temes, i que se sumen a revistes que s'havien començat a publicar en la dècada dels seixanta: *Cognition* (des de 1972, revista de psicologia), *Communication and Cognition* (des de 1971, revista de semiòtica), *Communications* (1961), *Semiotica* (1969). En el terreny de les publicacions periòdiques, ens sembla significatiu el canvi de nom de la revista *Foundations of Language: International Journal of Language and Philosophy* (1965-1976), que passa a anomenar-se, des de 1977, *Linguistics and Philosophy: a journal of natural language syntax, semantics, logic, pragmatics, and processing*. Aquest canvi no era simplement el resultat d'un canvi editorial (de Reidel a Kluwer), sinó el reflex (entre d'altres coses) de la creixent especialització de la pragmàtica.

La dècada dels vuitanta és l'època d'eclosió bibliogràfica de la pragmàtica i d'institucionalització de la disciplina, representada per la fundació de l'IPrA. En aquests anys s'accelera la producció específica sobre les matèries de la pragmàtica i apareixen els primers manuals (Leech 1983, Levinson 1983). No és tan significativa l'aparició de revistes noves, encara que en podem citar algunes vinculades als estudis del discurs i a la semiòtica: *Text* (des de 1981), *Argumentation* (des de 1987) i *European Journal for Semiotic Studies* (des de 1989). El 1987, Nuyts i Verschueren publiquen un retrat complet, en quatre volums, de l'abast bibliogràfic de la pragmàtica: *A Comprehensive Bibliography of Pragmatics*. D'altra banda, l'any 1985 se celebra el primer congrés internacional de pragmàtica, a Viareggio, Itàlia, i l'any següent s'anuncia la fundació de l'IPrA. La celebració del segon congrés el 1987, a Anvers, suposa la consolidació de les trobades internacionals de pragmàtica i de la mateixa IPrA.

En els anys noranta ha seguit augmentant la realització i la publicació de treballs de recerca especialitzats. Un reflex d'aquesta especialització creixent és, sens dubte, l'aparició de noves revistes de pragmàtica i temes afins: *Discourse & Society: an international journal for the study of discourse and communication in their social, political, and cultural contexts* (des de 1990), *Pragmalingüística* (des de 1993), *Pragmatics and Cognition* (des de 1993), *Signa* (revista de la Asociación Española de Semiòtica, des de 1992), *Sémiotiques* (revista d'anàlisi del discurs vinculada a l'Institut National de la Langue Française, des de 1991). El paper institucionalitzador de l'IPrA es confirma en aquesta dècada gràcies a la creació d'una revista (*Pragmatics*, des de 1991) i de l'organització de successius congressos, que es celebren a Barcelona (1990), Kobe, Japó (1993), Ciutat de Mèxic (1996), Reims (1998) i Budapest (2000), amb una clara política d'internacionalització de la disciplina i d'integració de tradicions diverses. La mitjana d'inscripció, d'entre 600 i 800 persones, i els noms d'alguns dels ponents convidats (Umberto Eco, Dell Hymes, John Gumperz, Charles Fillmore, Deirdre Wilson, Robin T. Lakoff, Steven Levinson, Emanuel

Schegloff, Maya Hickmann, Jef Allwood) donen una imatge significativa de l'abast humà i temàtic de l'associació.

2. Objectius científics

Aquest apartat pretén aportar una visió general dels objectius científics de la Pragmàtica com a disciplina. Com hem dit en l'apartat anterior, la Pragmàtica s'ocupa de l'estudi de l'ús del llenguatge des d'una perspectiva volgutament interdisciplinària, que combina aspectes filosòfics, culturals, socials, psicològics, lingüístics i literaris. Aquest objectiu general s'articula en una sèrie oberta d'objectius parcials interdependents, entre els quals podem destacar els següents:

1. Examinar el perquè de l'activitat lingüística humana.
2. Descriure la relació entre l'activitat lingüística i la cultura.
3. Descriure la relació entre l'activitat lingüística i el context social.
4. Descriure la implicació del processament cognitiu en la producció i en la interpretació del llenguatge en context.
5. Definir la naturalesa del significat en l'activitat lingüística.
6. Examinar la relació entre l'ús i els diversos nivells d'estructuració del llenguatge.
7. Definir el camp de la Pragmàtica.

La diversitat d'aquests objectius parcials és real i aparent al mateix temps. És real en tant que es fonamenta, sobretot, en la relació entre la pragmàtica i les diverses tradicions que l'han configurat, però és aparent en el sentit que cadascun d'aquests objectius té la motivació d'arribar a entendre com s'utilitza el sistema de comunicació més sofisticat que existeix: el llenguatge. Podríem haver elaborat una llista diferent, incloent com a objectiu bàsic, per exemple, l'adquisició de la competència pragmàtica, que afecta pràcticament a la totalitat dels objectius que hem apuntat. Tanmateix, la relació d'objectius 1-4 cobreix directament o indirectament la gran majoria dels temes que són objecte d'estudi en la pragmàtica contemporània. Vegem doncs, amb més detall, què és el que persegueix cadascun d'aquests objectius.

1. Examinar el perquè de l'activitat lingüística humana

L'objectiu 1 vincula la pragmàtica a la tradició filosòfica i, en general, a la reflexió sobre la intencionalitat en l'activitat lingüística. L'anàlisi dels actes de parla està lligada, evidentment, a aquesta reflexió: la locució es produeix amb propòsits il·locutius i perlocutius. Si quan arribem a casa un dia qualsevol diem *Plou*, ho fem, per norma general, amb la doble intenció que es

reconegui el nostre compromís amb la certesa d'allò que diem i que la nostra audiència arribi a saber/creure que està plovent. A més, podem tenir altres propòsits indirectes com, per exemple, insinuar que caldria tancar la finestra o recollir la roba estesa. Evidentment, l'anàlisi d'aquests propòsits està lligada a l'estudi de la relació entre la informació lingüística i la informació contextual, que focalitza l'atenció de la pragmàtica. També l'anàlisi de la modalitat oracional (és a dir de l'actitud, la valoració i les creences del parlant respecte dels enunciats que produeix) es relaciona amb els actes de parla i, en general, amb la intencionalitat de l'activitat lingüística.

La intencionalitat juga també un paper important en l'articulació d'unitats superiors a les oracions. En aquest sentit, la idea que no es pot analitzar el discurs interactiu sense una anàlisi paral·lela de l'estructura intencional que acompanya aquest discurs apareix, de manera més o menys explícita, en diverses teories computacionals del discurs (Cohen, Morgan i Pollack 1990, Grosz i Sidner 1986, Polanyi i Scha 1985, Polanyi 1988), en alguns models funcionals (Halliday 1973, 1976, Jakobson 1960) o en la base de la noció de rellevància (o pertinència) que es troba en diverses propostes teòriques de la pragmàtica (Grice 1975, Sperber i Wilson 1986).

El llenguatge també es pot usar amb altres propòsits més allunyats de l'interès lingüístic, que relacionen aquest objectiu 1 amb altres objectius parcials de la pragmàtica. El llenguatge s'usa en la literatura com a matèria prima (Fabb 1997, Maingueneau i Salvador 1995, Traugott i Pratt 1980), de la mateixa manera que s'usen els colors, els volums i les formes en l'escultura i en la pintura –funció que ens permet relacionar la intencionalitat amb l'objectiu 6. D'altra banda, l'activitat lingüística pot tenir el propòsit d'expressar l'adscripció a un determinat col·lectiu de tipus ètnic, cultural o social (Boix 1993, Coates 1996, Labov 1972, Pujolar 1997) –possibilitat que es relaciona amb els objectius 2 i 3. Finalment, l'activitat lingüística, de la mateixa manera que altres tipus d'activitats i conductes, pot tenir com a objectiu la manipulació ideològica d'individus i col·lectius (Briggs i Bauman 1992, Laborda 1993, Xambó 1997) –un aspecte de l'ús del llenguatge que es relaciona amb l'objectiu 3.

2. Descriure la relació entre l'activitat lingüística i la cultura

L'objectiu 2 té a veure amb la caracterització dels aspectes culturals de la comunicació humana, i s'interrelaciona estretament amb l'objectiu 3. Bàsicament, s'ocupa de temes com la comunicació intercultural i internacional (Clyne 1996, Gumperz 1982, Sánchez, Salvador i Gómez ed. 1998, Scollon i Scollon 1995) i, des d'una altra perspectiva, de la definició d'actes lingüístics universals i específics de cada cultura. El contrast entre la diversitat cultural i la universalitat en l'acte de comunicació es manifesta, per exemple, en la diferència entre l'acte de batejar i l'acte d'afirmar: el primer

depèn de l'existència d'unes institucions o uns hàbits culturals específics, el segon és un acte pragmàtic universal, que podem trobar en qualsevol cultura. En aquesta línia es pot situar la teoria de Goffman (1976) sobre les restriccions universals de la comunicació o la de Habermas (1971, 1976, 1979) sobre els universals pragmàtics. D'altra banda, l'estudi de les normes convencionals de l'ús lingüístic (universals i específiques) s'ha desenvolupat a partir de les màximes conversacionals de Grice (1975) i en el marc de l'estudi de la cortesia (Leech 1983, Brown i Levinson 1987) –molt lligats, també, a l'estudi de la relació entre llengua i societat (objectiu 3).

3. *Descriure la relació entre l'activitat lingüística i el context social*

L'objectiu 3 motiva bona part de la recerca micropragmàtica sobre la interacció cara-a-cara i les propostes de caràcter més general sobre el paper del llenguatge en la vida social dels parlants. Alguns dels temes que es tracten són les relacions de poder, la construcció de la identitat i la relació entre discurs i ideologia. L'estudi de les normes convencionals de l'ús del llenguatge, i particularment de la cortesia –que hem vinculat a l'objectiu 2– i la dixi social (com els tractaments) tenen a veure també amb aquest objectiu, a més de la recerca vinculada a la intencionalitat de l'activitat lingüística (objectiu 1), i les teories sobre l'adaptabilitat de llenguatge als contextos històrics, geogràfics, socials i funcionals en què s'utilitza (Verschueren 1987).

La recerca sobre la construcció de la identitat a través del discurs s'ha desenvolupat amb força en els darrers anys en *l'anàlisi crítica del discurs* (Fairclough 1989, 1992), que ha adaptat els mètodes de l'anàlisi conversacional i de l'anàlisi del discurs. Alguns enfocaments de caràcter més general (macropragmàtic) sobre discurs i ideologia són els de Bourdieu (1982, 1991), Chilton et al. (1998) i Wodak (1995). Altres treballs s'acosten a la teoria sociolingüística (sobretot a la sociolingüística de la interacció –Goffman 1959, 1971, Gumperz 1982, Tuson 1995– i a la sociolingüística de la variació –Labov 1972, Turell 1995) o a l'anàlisi de la conversa d'arrel sociològica (Atkinson i Heritage ed. 1984, Sacks et al. 1974).

4. *Descriure la implicació del processament cognitiu en la producció i en la interpretació del llenguatge en context*

L'objectiu 4 s'ocupa dels processos mentals implicats en la producció i en la interpretació del llenguatge en context, i relaciona la pragmàtica amb les disciplines que s'ocupen de manera més activa d'aquest tema: la psicolingüística, la lingüística computacional i les ciències cognitives en general. Des d'aquests disciplines s'intenten explicar coses com la generació

del llenguatge a partir d'estructures conceptuals, el processos que converteixen un pensament o una informació en una realitat lingüística, o, a l'inrevés, el processos que transformen un input acústic que escoltem en una conversa en un pensament o una informació que s'emmagatzemem en la nostra ment. En l'àmbit de la pragmàtica, aquest objectiu es concreta en l'estudi dels processos mentals implicats en l'ús del llenguatge: la percepció i la representació, la planificació i la memòria. S'estudia, per exemple, com els processos de categorització (incloent la metaforització), d'associació, d'abstracció, de generalització i de concreció contribueixen a destacar uns continguts o una part d'un discurs sobre altres parts (Cuenca i Hilferty 1999, Gumperz i Levinson ed. 1996, Lakoff i Johnson 1980, Miller i Johnson-Laird 1976, Ungerer i Schmid 1996). O com utilitzem representacions mentals d'activitats o de tipus de situacions (guions, marcs, estructures d'expectacions...) per planificar tant el nostre discurs com el nostre comportament (Linde i Labov 1975, Schank i Abelson 1977). També interessen, en relació amb la memòria, els mecanismes de reconeixement que ens permeten entendre el discurs a mesura que va avançant, i la capacitat de recordar el discurs previ (Chafe ed. 1980, Schank 1982).

Aquest objectiu també motiva l'estudi dels fenòmens lingüístics que indiquen la consciència metapragmàtica dels parlants: els díctics en general, que es relacionen necessàriament amb els canvis en el context d'ús; els marcadors del discurs –indicadors que contribueixen a la cohesió semàntica i pragmàtica del discurs i en faciliten la interpretació (estructuradors, connectors, reformuladors, operadors discursius)–; els mecanismes contextualitzadors (marcadors prosòdics, canvis de codi, retroalimentadors), és a dir, els senyals lingüístics que ens ajuden a interpretar el significat en relació amb el context sociocultural; la modalització (vegeu també els objectius 1 i 3); les respostes que anticipen possibles reaccions a allò que acabem de dir (*Que tens feina? No, però no treballaré si no em pagues*); la negociació del significat (que implica l'ús de recursos com l'autocorrecció o les pauses, entre d'altres); etc. (sobre els diversos indicadors de la consciència pragmàtica vegeu Abraham ed. 1991, Benveniste 1966, Fraser 1996, Jakobson 1971 [1957], Portolés 1998, Schiffrin 1987, Silverstein 1976, 1993, entre d'altres).

5. Definir la naturalesa del significat en l'activitat lingüística

L'objectiu 5 vincula la pragmàtica a les tradicions filosòfiques i lingüístiques. Aquest objectiu es refereix al tema de la interpretació dels enunciats, o més específicament, de la manera com afecten els factors contextuals la interpretació dels enunciats. Per exemple, interessa a la pragmàtica explicar la diferent interpretació d'una expressió com *Em caus bé*

si la diu una noia a un noi que acaba de conèixer o si la diu la mateixa noia al mateix noi després de mesos de festeig i després que ell li hagi dit *T'estimo*. Si en el primer cas el noi ho veu com una valoració positiva, que desperta bones expectatives; en el segon ho sent com una resposta negativa. La diferència no depèn del contingut d'allò que diu la noia, sinó de l'aplicació d'un principi pragmàtic general: quan avaluem alguna cosa en relació amb una escala de valors, posar-la en un punt concret de l'escala implica que tots els valors més alts esdevinguin inadequats. La nostra percepció que *estimar* és més amunt que *caure bé* en una escala de valoració dels sentiments fa que en el segon context l'expressió *Em caus bé* sigui interpretada com a *No t'estimo*. Però aquesta no és una interpretació adequada de *Em caus bé* en el primer context. La pragmàtica, de bracet amb la semàntica, ens ajuda a explicar la diferència entre allò que es diu i allò que és implicat pel fet de dir-ho. En aquesta línia, es tracten temes com la referència i les inferències (implicacions, pressuposicions i implicatures) que es donen en el procés d'interpretació dels enuncisats (vegeu, entre d'altres, Blakemore 1992, Fillmore 1971a, 1971b, Gazdar 1979, Grice 1975, 1978, 1981, Horn 1984, Karttunen 1974, Lakoff 1973, 1995, Leech 1983, Stalnaker 1974, Sperber i Wilson 1986, Wilson i Sperber 1986).

D'altres qüestions més generals, que inclouen les anteriors, interessin també a la pragmàtica –al costat de la semàntica: la mateixa noció de significat, la relació entre l'estructura semàntica i l'estructura conceptual (i si són necessàries totes dues), la diferència (si és que n'hi ha) entre la semàntica lèxica i la semàntica oracional, el procediment de la composició semàntica en unitats d'ordre superior, la possibilitat que hi hagi diversos nivells de significat o una única dimensió semàntica, l'ancoratge contextual del significat lingüístic, l'articulació del significat en unitats supraoracionals, així com la relació entre totes aquestes qüestions i els objectius 1, 4 i 7 (vegeu Jackendoff 1983, 1990, 1997, Kamp i Reyle 1993, Lappin ed. 1995).

6. Examinar la relació entre l'ús i els diversos nivells d'estructuració del llenguatge

L'objectiu 6 s'interrelaciona estretament amb tots els objectius anteriors. La pragmàtica focalitza el procés d'ús del llenguatge, i, en conseqüència, els objectius 1 a 5 són bàsicament processuals. Però els processos d'ús impliquen l'existència d'objectes estructurals específics (de diversos nivells), i de principis d'estructuració, que es veuen afectats de diverses maneres pels processos que intervenen en l'ús. La pragmàtica, doncs, s'ha d'ocupar també de definir aquests objectes i els principis que els regulen.

En aquesta línia interessin, per exemple, els fenòmens de tria, interferència, canvi, acomodació, convergència, divergència, domini, minorització, expansió, mort o recuperació que es produeixen en situacions de **contacte de llengües**. També la selecció, en un determinat context, d'una **varietat (o codi)** geogràfica, social o funcional d'una llengua; o l'alternança en l'ús de diverses varietats. La noció de variació funcional inclou el que diferents autors i tradicions han anomenat registres, gèneres i estils –uns conceptes que no són totalment equivalents (Auer ed. 1988, Bourdieu 1991, Coupland 1995, Fasold 1984, Gal 1979, Gumperz 1982, Woolard 1989).

Un altre nivell estructural que interessa a la pragmàtica és **l'estructura fònica**: la prosòdia, l'entonació, les pauses, els grups fònics, les vacil·lacions, l'accent, la velocitat, el ritme, la qualitat de la veu. La manera com s'interpreti *Ostres! Neva!* dependrà no només del context en què ho dic, sinó de l'entonació amb què ho faig (puc estar contenta perquè fa temps que no veig nevar, o disgustada perquè si neva no puc anar a esquiar). També interessin els canvis en el sistema fonològic, en tant que, per exemple, poden ser indicadors de certs canvis en el context (com la presència o l'absència de forasters).

També la derivació, la flexió, la composició, el funcionament de l'anàfora, la tria de determinats mots (noms, verbs, etc.) o partícules (com els marcadors del discurs que hem vist en l'objectiu 4), que situem en el nivell lèxic, o el morfosintàctic, tenen a veure amb aspectes de l'ús i interessin, per tant, la pragmàtica. La flexió verbal, per exemple, és un recurs modalitzador que puc usar per expressar la meua convicció o el meu dubte respecte dels fets que afirmo. D'altra banda, l'anàfora em permet establir una relació de coreferència entre dos termes que contribueix a la cohesió del discurs.

En el nivell dels sintagmes i de les oracions se situa la reflexió sobre alguns temes centrals de la pragmàtica que ja hem comentat (els actes de parla, les inferències...). Un altre tema molt estudiat des de la pragmàtica, en aquest nivell, és el de les relacions funcionals entre constituents nominals: les funcions gramaticals, el cas, els papers temàtics (o semàntics). Aquestes distincions abasten un conjunt de recursos gramaticals que el parlant té a la seva disposició a l'hora de conceptualitzar una situació de diverses maneres (no és igual dir *Aquestes camises no es venen* que *No he pogut vendre aquestes camises*). És a dir, tenen a veure amb la generació del significat en el nivell oracional. També es tracta, en el nivell oracional, el tema de l'ordre dels mots: alguns canvis d'ordre no es poden explicar sense la pragmàtica, com la diferència entre *El Joan vindrà* i *Vindrà el Joan*. D'altra banda, temes com la referència, les inferències i la modalitat (o la modalització), que hem relacionat amb altres objectius, formen part de l'estudi oracional de les proposicions.

D'altra banda, l'anàlisi d'unitats d'ordre supraoracional inclou l'extensió a aquest nivell de la teoria dels actes de parla, tradicionalment limitada al nivell oracional: *anunciar, instruir, prescriure, proposar...* són tipus d'accions verbals que es poden realitzar tant en el nivell oracional com en altres nivells supraoracionals. Més enllà de l'oració se situa també tota la recerca sobre diferents tipus de discurs: distincions com monològic vs dialògic (o conversacional), se superposen a d'altres com registres (col·loquial, científic, literari, simplificat, críptic, etc.), gèneres o classes de text (conferències, sermons, contractes legals, testaments, classes, trucades d'emergència, entrevistes de feina, etc.) i tipus o modes textuais (narracions, descripcions, argumentacions, explicacions, etc.). En relació amb aquestes unitats es plantegen qüestions com la codificació discursiva del significat proposicional; l'establiment de relacions de poder en, per exemple, les entrevistes de feina; la utilització de recursos lingüístics de cara a, d'una banda, l'organització i la cohesió interna del text i, d'altra banda, l'adequació del text al context extralingüístic; etc. (pel que fa a la perspectiva pragmàtica sobre els diversos objectes estructurals vegeu Bolinger 1986, Comrie 1981, Fretheim i Gundel 1996, Hoyer 1997, Palmer 1986, Rosch 1977, Verschueren 1980).

Al costat de tot això hi ha també, evidentment, l'estudi dels principis que regulen l'organització de tots aquests objectes estructurals. En aquesta línia, es tracten qüestions com la distinció entre informació nova, coneguda i accessible; o entre primer pla i segon pla; la progressió temàtica; l'estructura retòrica; les regles que regulen els canvis de torn en una conversa; les expectatives que guien els parells adjacents; etc. (Chafe 1994, Clark i Haviland 1977, Halliday 1985, Kuppevelt 1995, Lambrecht 1981, Mann i Thompson 1988, Prince 1981).

7. Definir el camp de la Pragmàtica

L'objectiu 7, finalment, que coincideix amb un dels objectius científics fundacionals de l'IPrA, reapareix repetidament en manuals de pragmàtica, fòrums de discussió, i, en general, en qualsevol àmbit on es debaten els límits entre la pragmàtica i altres disciplines lingüístiques i extralingüístiques (vegeu l'apartat §2.2.1). El debat sobre la definició de la pragmàtica sembla difícil de tancar pels orígens plurals de la disciplina, que han afavorit l'existència de diverses línies de treball (sovint independents en la pràctica) i que han contribuït a la convivència de posicions restrictives (que aposten per limitar la pragmàtica a uns determinats temes o a unes metodologies) i generalistes (que defensen, com en aquest projecte docent, una concepció interdisciplinària de la pragmàtica –vegeu Escandell 1996, Leech 1983,

Levinson 1983, Mey 1993, Moeschler i Reboul 1994, Verschueren et al. 1995, 2000, Verschueren 1999).

3. Aspectes metodològics

En aquest apartat pretenem aportar algunes observacions generals sobre la metodologia (o les metodologies) de la Pragmàtica. En l'apartat 1.1 hem descrit la pragmàtica com una perspectiva interdisciplinari sobre l'ús del llenguatge. La conseqüència lògica d'aquesta concepció de la disciplina és la necessària acceptació del pluralisme metodològic i de la diversitat de tipus de dades que es desprenen dels molts enfocaments de la pragmàtica (vegeu §1.2). Amb independència de les particularitats concretes dels mètodes que s'adopten en aquests diversos enfocaments, que no exposarem, hi ha uns requisits bàsics que són (o haurien de ser) respectats en qualsevol investigació que adopta una perspectiva pragmàtica:

1. La pragmàtica és una disciplina *científica*, i per tant assumeix que l'ús del llenguatge és sistemàtic i que pot ser observat, descrit i explicat. Això vol dir, evidentment, que no pot ser prescriptiva o normativa. La funció del pragmatista no és la de formar i dictar regles de comportament lingüístic, sinó la de descobrir les lleis i els principis que regulen aquest comportament. Aquest fet, evidentment, no impedeix l'anàlisi científica de la llengua estàndard en el marc de l'estudi sobre la variació intralingüística, ni l'aplicació d'aquest estudi a diversos camps (com l'ensenyament de la llengua).

2. En tant que la pragmàtica estudia el llenguatge com una forma de comportament, o en relació amb el comportament humà, només les dades que representen aquest comportament s'haurien d'acceptar com a evidència empíricament vàlida.

3. L'activitat lingüística interessa només en la mesura que es relaciona amb el significat que té per a les persones que hi estan implicades. En aquest sentit, l'orientació empírica que s'adopti ha de permetre l'anàlisi del significat en relació amb els processos de producció i d'interpretació.

A banda d'aquests requisits bàsics, qualsevol metodologia pragmàtica hauria de poder integrar evidències empíriques de les dimensions cultural, social i psicològica de l'ús del llenguatge. Aquesta, però, no deixa de ser una possibilitat ideal, encara avui, malgrat els esforços integradors que s'han anat repetint des dels primers semiòtics.

Cal dir que aquests requisits bàsics no són ni han estat una constant en la recerca pragmàtica, almenys pel que fa a l'ús de dades “reals”. Com subratllen diversos autors (Reyes 1990: 35, Salvador 1997: 206), els orígens filosòfics d'aquesta disciplina i la seva íntima relació amb la semàntica han afavorit en alguns casos la recerca basada en materials construïts pel lingüista, amb oracions fora de context. Un exemple clàssic d'això que diem són els estudis sobre els actes de parla i sobre les implicatures, que tot i constituir una part fonamental de la recerca sobre el significat en context, s'han basat tradicionalment en oracions aïllades i pensades artificialment. Afortunadament, la pragmàtica ha evolucionat en general cap a tècniques d'investigació més empíriques –com de fet ho està fent també la lingüística general. A aquesta evolució hi han contribuït almenys els dos factors següents:

1. La interrelació de la pragmàtica amb disciplines que defugen la “idealització” de l'objecte d'estudi, especialment la sociolingüística (que ha adaptat a l'estudi del llenguatge els mètodes de les ciències socials, particularment pel que fa a l'adopció del treball de camp i de la creació de corpora representatius) i la psicolingüística (amb una llarga tradició en l'ús de metodologies empíriques com l'observació intensiva, l'entrevista, els experiments controlats, etc.).

2. El desenvolupament tecnològic, que permet l'emmagatzematge i el tractament de grans volums de dades amb relativa facilitat. Avui dia qualsevol investigador pot accedir a grans corpora de llengua real, oral i escrita, de llengües diferents (British International Corpus, BNC; Corpus de Referencia del Español Actual, CREA; Child Language Data Exchange System, CHILDES; etc. –a més dels corpus de llengua catalana que comentem més endavant).

4. Bibliografia³

- Abraham, W. (ed.) 1991. *Discourse particles: descriptive and theoretical investigation on the logical, syntactic and pragmatic properties of discourse particles in German*. Amsterdam: John Benjamins.
- Adam, J. M. 1989. Pour une pragmatique linguistique et textuelle. Dins C. Reichler (ed.) *L'interprétation des textes*. París: Minuit.
- Adam, J. M. 1990. *Eléments de linguistique textuelle. Théorie et pratique de l'analyse textuelle*. Lieja: Mardaga.

³ Selecció de la bibliografia inclosa en el document original que hem adaptat (Alturo 2001, Projecte docent).

- Adam, J. M. 1992. *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*. París: Nathan.
- Albadalejo, T. 1989. *Retórica*. Madrid: Síntesis.
- Albaladejo, M. 1998. La dixi d'espai: entre el discurs planificat i l'espontani. Dins L. Payrató (ed.) *Oralment. Estudis de variació funcional*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 145-165.
- Allwood, J. i P. Gärdenfors (ed.). 1999. *Cognitive semantics: meaning and cognition*. Amsterdam: John Benjamins.
- Alturo, N. 1998. Registres i semàntica verbal: l'ús de les formes de perfet i de present perfet. Dins L. Payrató (ed.) *Oralment. Estudis de variació funcional*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 91-114.
- Alturo, N. (2001) Les activitats no són accions (Situacions i tipus de text en anglès i en català). *Caplletra* 30: 111-134.
- Alturo, N., E. Boix i M. P. Perea (en premsa) Corpus de Català Contemporani de la Universitat de Barcelona (CUB). A general presentation. Actes del 1st Freiburg Workshop on Romance Corpus Linguistics (Freiburg, 2000).
- Anscombe, J. C. i O. Ducrot. 1988. *L'argumentation dans la langue*. Lieja: P. Mardaga. [Trad. cast. (revisada i actualitzada): 1994. *La argumentación en la lengua*. Madrid: Gredos]
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 4. 1995. La diversitat discursiva (monogràfic).
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 5. 1995. Construir el discurs escrit (monogràfic).
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 6. 1995. La interacció verbal (monogràfic).
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 12. 1997. L'oral formal (monogràfic)
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 13. 1997. Textos acadèmics (monogràfic).
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 14. 1998. La intertextualitat (monogràfic).
- Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 16. 1998. La narració (monogràfic).
- Artigas, R. (coord.) 1991. Gramàtica textual. *COM Ensenyar català als adults* Suplement núm. 8 (monogràfic).
- Artigas, R. (coord.) 1999. *Habilitats comunicatives. Una reflexió sobre els usos lingüístics*. Vic: Generalitat de Catalunya i Eumo.
- Arts, E. 1988. *Aportació a l'estudi de l'acudit català en relació amb els fenòmens lingüístics i literaris*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona (Tarragona).

- Asher, N. 1993. *Reference to abstract objects in discourse*. Dordrecht: Kluwer.
- Atkinson, J. M. i J. Heritage (ed.) 1984. *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Auer, P. (ed.) 1988. *Codeswitching in conversation*. Londres: Routledge.
- Austin, J. L. 1962. *How to do things with words*. Oxford: Clarendon Press.
- Bach, E. 1989. *Informal lectures on formal semantics*. Albany: SUNY Press. [Trad. cast.: 1997. *Lecciones básicas de semántica formal*. Barcelona: Bronze i Edicions de la Universitat de Barcelona]
- Bach, F. 1989. *Discourse Analysis: a Case Study on Formal Publicity in English and Catalan*. Tesina. University of Sheffield.
- Bajtín, M. M. [1934-1935] 1981. Discourse in the novel. Dins *The dialogic imagination*. Austin: University of Texas Press. 259-422.
- Bajtín, M. M. [1952-1953] 1982. El problema de los géneros discursivos. Dins *Estética de la creación verbal*. México: Siglo XXI. 248-293.
- Bajtín, M. M. [1979] 1982. *Estética de la creación verbal*. México: Siglo XXI.
- Bar-Hillel, Y. (ed.) 1971 *Pragmatics of natural languages*. Dordrecht: Reidel.
- Barthes, R. 1966. Introduction à l'analyse structurale des récits. *Communications*, 8: 1-27.
- Bartlett, F. C. 1932. *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barwise, J. i J. Perry 1983. *Situations and attitudes*. Cambridge: The MIT Press. [Trad. cast. 1992. *Situaciones y actitudes*. Madrid: Visor]
- Bassols, M. M. [1988] 1990. *Anàlisi pragmàtica de les endevinalles catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Bassols, M. M. 1990. Aportacions de la pragmàtica a l'anàlisi del discurs. *Caplletra*, 7: 33-49.
- Bassols, M. 2000. Cognition, information et télévision. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Bassols, M. 2001. *Les claus de la pragmàtica*. Vic: Eumo.
- Bassols, M. (en premsa) Variació i estàndard a la televisió. Dins N. Alturo i F. X. Vila (ed.) *Variació dialectal i estandardització*. Barcelona: PPU i Universitat de Barcelona.
- Bassols, M. M. i A. M. Torrent. 1996. *Models textuels. Teoria i pràctica*. Vic: Eumo.
- Bassols, M. M. et al. 1997. *La llengua de TV3*. Barcelona: Empúries.
- Bates, E. 1976. *Language and context: the acquisition of pragmatics*. Nova York: Academic Press.
- Berenguer, J. i V. Salvador. 1998. Análisis de algunos marcadores discursivos en un corpus conversacional bilingüe catalán-español. *Atti*

- del XXI Congresso Internazionale de Linguistica e Filologia Romanza*, IV. Tübingen: Max Niemeyer. 863-872.
- Besa, J. 1999. Al fil del discurs. Continuïtat i segmentació paragràfica. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 18: 83-98.
- Besa, J. 2000. Més enllà de l'oral. Puntuació i activitat interpretativa. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 20: 89-103.
- Biber, D. 1988. *Variation across speech and writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Biber, D. 1989. A typology of English texts. *Linguistics*, 27: 3-43.
- Biber, D., S. Conrad i R. Reppen. 1998. *Corpus linguistics. Investigating language structure and use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Birnbacher, D. i A. Burkhardt. 1985. *Sprachspiel un Methode*. Berlín: De Gruyter.
- Bladas, Ò. 2000. Conversational routines in colloquial Catalan. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Blakemore, D. 1992. *Understanding utterances: an introduction to pragmatics*. Oxford: Blackwell.
- Blanche-Benveniste, C. [1997] 1998. Lo hablado y lo escrito. Dins *Estudios lingüísticos sobre la relación entre oralidad y escritura*. Barcelona: Gedisa. 29-64.
- Boix, E. 1981. *Els "caleros" de Palamós: actituds interdialectals i relacions de grup*. Tesina. Universitat de Barcelona.
- Boix, E. 1987. Catalan communicative styles: involvement in a dinner table conversation. *Catalan Review*, II, I: 25-39.
- Boix, E. 1993. *Triar no és trair. Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- Boix, E. et al. (en premsa) Les varietats socioculturals de la Regió Metropolitana de Barcelona: el COS (Corpus de Varietats Socioculturals) de la Universitat de Barcelona. *Zeitschrift für Katalanistik*, 14.
- Boix, E. i L. Payrató. 1995. An overview of Catalan sociolinguistics and pragmatics (1989-1996). *Catalan Review*, IX, 2: 317-403.
- Bolinger, D. 1986. *Intonation and its parts*. Standford: Standford University Press.
- Bourdieu, P. 1982. *Ce que parler veut dire*. París: Fayard.
- Bourdieu, P. 1991. *Language and symbolic power*. Londres: Polity Press.
- Bremond, C. 1966. La logique des possible narratifs. *Communications*, 8: 60-76.
- Briggs, C. i R. Bauman. 1992. Genre, intertextuality, and social power. *Journal of Linguistic Anthropology*, 2: 131-172.

- Bronckart, J. P. et al. [1985] 1994. *Le fonctionnement des discours. Un modèle psychologique et une méthode d'analyse*. París: Delachaux & Niestlé.
- Bronckart, J. P. 1993. L'organisation temporelle des discours. Une approche de psychologie du langage. *Langue Française*, 97: 3-13.
- Bronckart, J. P. 1997. *Activité langagière, textes et discours; pour un interactionisme sociodiscursif*. París: Delachaux & Niestlé.
- Brown, P. i S. C. Levinson. 1987. *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, G. i G. Yule. 1983. *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bruner, J. 1990. *Acts of meaning*. Cambridge: Harvard University Press. [Trad. cast.: 1991. *Actos de significado: Más allá de la revolución cognitiva*. Madrid: Alianza]
- Bühler, K. 1934. *Sprachtheorie*. Jena: Fischer.
- Cabré, T. 1984. L'anàlisi del discurs, entre la confusió i la polèmica. *Llengües en Contacte. Papers Genera{dors/tius} de Comunicació*, 3: 34-50. Reedició: 1986. *Llengua i Literatura*, 1: 281-304.
- Cabré, M. T. 1999. Lingüística aplicada i interculturalitat. Dins *Homenatge a Jesús Tusón*. Barcelona: Empúries. 33-46.
- Calsamiglia, H. 2000. Scientific knowledge in public communication: Discourse strategies. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Calsamiglia, H. i A. Tusón. 1980. Ús i alternança de llengües en grups de joves d'un barri de Barcelona: Sant Andreu de Palomar. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 3: 11-82.
- Calsamiglia, H. i A. Tusón. 1991. Sociolingüística i pragmàtica. *Treballs de sociolingüística catalana*, 9: 21-29
- Calsamiglia, H. i A. Tusón. 1999. *Las cosas del decir. Manual de análisis del discurso*. Barcelona: Ariel.
- Calveras, J. 1925. *La reconstrucció del llenguatge literari català. Estudi d'orientació*. Barcelona.
- Cameron, D., E. Frazer, P. Harvey, B. Rampton i K. Richardson. [1992] 1999. Power/knowledge: the politics of social science. Dins A. Jaworski i N. Coupland (ed.). *The discourse reader*. Londres: Routledge. 141-157. Original a D. Cameron et al. *Researching language: issues of power and method*. Londres: Routledge.
- Carnap [1947] 1956. *Meaning and necessity*. Chicago: Chicago University Press.
- Caron, J. 1983. *Les régulations du discours. Psycholinguistique et pragmatique du langage*. París: Presses Universitaires de France.

- [Trad. cast.: 1989. *Las regulaciones del discurso. Psicolingüística y pragmática del lenguaje*. Madrid: Gredos]
- Castellà, J. M. 1992. *De la frase al text. Teories de l'ús lingüístic*. Barcelona: Empúries.
- Castellà, J. M. 1994. Les tipologies textuais. Dins M. Josep Cuenca (ed.) *Lingüística i ensenyament de llengües*. València: Universitat de València. 109-124.
- Castellà, J. M. 1995. Diversitat discursiva i gramàtica. Avantatges i mites de la tipologia textual. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 4: 73-82.
- Castelló, M. 1997. Els textos acadèmics des de la perspectiva dels estudiants: quan, com i per què cal escriure. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 13: 32-45.
- Cercle d'Anàlisi del Discurs. 1997. *La parla com a espectacle. Estudi d'un debat televisiu*. Bellaterra, Castelló de la Plana, València: Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Jaume I, Universitat de València.
- Cerdà, R. 1995. Dispersión y solapamiento en pragmática. *Revista Española de Lingüística*, 25, 2: 271-295.
- Chafe, W. (ed.) 1980. *The pear stories: cognitive, cultural, and linguistic aspects of narrative production*. Norwood: Ablex.
- Chafe, W. 1982. Integration and involvement in speaking, writing, and oral literature. Dins D. Tannen (ed.) *Spoken and written language: exploring orality and literacy*. Norwood, NJ: Ablex. 35-53.
- Chafe, W. 1994. *Discourse, consciousness and time: The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Chierchia, G. i S. McConnell-Ginet. 1990. *Meaning and grammar*. Cambridge: The MIT Press.
- Chilton, P. A., M.V. Ilyin i J. L. Mey. 1998. *Political discourse in transition in Europe 1989-91*. Amsterdam: John Benjamins.
- Chomsky, N. 1972a. *Studies on semantics in generative grammar*. La Haia: Mouton.
- Chomsky, N. 1975b. *Questions of form and interpretation* [Trad. cast. 1977. *Cuestiones de forma y de interpretación*. València: Revista teorema]
- Clark, H. H. i E. V. Clark. 1977. *Psychology and language*. Nova York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Clark, H. H. i S. E. Haviland. 1977. Comprehension and the given-new contract. Dins R. O. Freedle (ed.) *Discourse production and comprehension*. Norwood: Ablex. 1-44.
- Clark, J. i C. Yallop. 1990. *An introduction to phonetics and phonology*. Oxford: Blackwell.

- Clyne, M. 1996. *Intercultural communication at work*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Coates, J. 1996. *Women talk*. Oxford: Blackwell.
- Cohen, P. R., J. Morgan i M. E. Pollack (ed.) 1990. *Intentions in communication*. Cambridge: The MIT Press.
- Comajoan, L. 1998. *Interaction of lexical aspect and discourse grounding in the L2 acquisition of past morphology of Catalan*. Tesina. Indiana University.
- Conca, M. 1985. *Paremiologia i teoria del text*. Tesina. Universitat de València.
- Conca, M. 1987. *Paremiologia*. València: Universitat de València.
- Conca, M. 1988. *Els refranys catalans*. València: Editorial 3 i 4.
- Conca, M., A. Costa, M. J. Cuenca i G. Lluch. 1998. *Text i gramàtica. Teoria i pràctica de la competència discursiva*. Barcelona: Teide.
- Connor, U. 1996. *Contrastive rhetoric: cross-cultural aspects of second language writing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbera, J. (2001) Arxiu audiovisual dels dialectes catalans. Actes del 1st Freiburg Workshop on Romance Corpus Linguistics (Freiburg, 2000).
- Corbera, J. (dir.) (2003) Arxiu audiovisual dels dialectes catalans de les Illes Balears. CD-Rom. Estudi General Lul·lià, Universitat de les Illes Balears, Govern Balear.
- Coromina, E. 1991. *Manual de redacció i estil. El 9 nou*. Vic: Eumo.
- Coromines, J. 1971. Sobre l'elocució catalana en el teatre i en la recitació. Dins *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor. 94-105.
- Costa, A. et al. 1990. *Estratègies*. València: Tabarca.
- Cots, J. M. 1992. Norms of interaction and interpretation: an ethnographic approach to discourse in a Catalan university context. *Sintagma*, 4: 61-67.
- Cots, J. M., L. Nussbaum, L. Payrató i A. Tusón. 1990. Conversa(r). *Caplletra*, 7: 51-72.
- Cots, J. M., L. Nussbaum i A. Tusón. 1998. Linguistic ideology, teachers' discourse and the official curriculum in Catalonia. Dins J. Verschueren (ed.) *Language and Ideology: Selected papers from the 6th International Pragmatics Conference (Reims 1998)*, vol. 1. 70-78.
- Coupland, N. 1995. Accomodation theory. Dins J. Verschueren, J.-O. H. Östman, J. Blommaert i C. Bulcaen (ed.) *Handbook of pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins. 21-26.
- Cruse, A. 2000. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Crystal, D. 1987. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Cuenca, M. J. 1996. Un exemple de descripció cognitiva: la interjecció. Dins *Sintaxi fonamental*. Barcelona: Empúries. 197-247.
- Cuenca, M. J. 1999. La connexió i la construcció del text. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 17: 77-89.
- Cuenca, M. J. i J. Hilferty. 1999. *Introducción a la lingüística cognitiva*. Barcelona: Ariel.
- Cuenca, M. J. i M. Torres. 2000. The uses of 'home/hombre' ('man') and 'dona/mujer' ('woman') in Catalan and Spanish conversation. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Daneš, F. (ed.) 1974. *Papers on functional sentence perspective*. La Haia: Mouton.
- Diari Avui. 1997. *Avui. Llibre d'estil*. Barcelona: Empúries.
- Diari de Barcelona. 1987. *Un model de llengua pels mitjans de comunicació: llibre d'estil del 'Diari de Barcelona'*. Barcelona: Empúries.
- Dijk, T. A. van. 1972. *Some Aspects of Text Grammars*. La Haia: Mouton.
- Dijk, T. A. van. 1978. *Tekstwetenschap. Een interdisciplinaire inleiding*. Het Spectrum. [Trad. cast.: 1983. *La ciencia del texto*. Barcelona: Paidós]
- Dijk, T. A. van (comp.) [1997] 2000. *Estudios sobre el discurso: una introducción multidisciplinaria*. 2 vol. Vol. 1: *El discurso como estructura y proceso*. Vol. 2: *El discurso como interacción social*. Barcelona: Gedisa.
- Ducrot, O. 1972. *Dire et ne pas dire*. París: Hermann.
- Ducrot, O. 1973. *La preuve et le dire*. París: Mame.
- Ducrot, O. 1980. *Les échelles argumentatives*. París: Minuit.
- Ducrot, O. 1984. *Le dire et le dit*. París: Minuit.
- Ducrot, O. et al. 1980. *Les mots du discours*. París: Minuit.
- Duranti, A. 1997. *Linguistic anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eberenz-Greoles, R. 1979. La categoria temporal del verb català i el problema del temps en la dimensió textual. *Estudis Universitaris Catalans*, XXIII. *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes oferts a R. Aramon i Serra*. Barcelona: Curial. 169-180.
- Edmonson, W. 1981. *Spoken discourse. A model for analysis*. Londres: Longman.
- Erving-Tripp, S. M. 1973. *Language acquisition and communicative choice*. Standford: Standford University Press.
- Escandell, M. V. [1993] 1996. *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel.
- Espinal, T. 1986. Els mots connectors: entorn de "rai". *Els Marges*, 35: 21-42.
- Espinal, M. T. [1985] 1988. *Significat i interpretació*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- Espinal, M. T. (2001) Sobre els límits del significat. Semàntica i cognició. Dins M. Lorente et al. *La gramàtica i la semàntica en l'estudi de la variació*. Barcelona: PPU i Universitat de Barcelona. 251-298.
- Fabb, N. 1997. *Linguistics and literary theory*. Oxford: Blackwell.
- Fairclough, N. 1989. *Language and Power*. Londres: Longman.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and social change*. Londres: Polity Press.
- Fasold, R. 1984. *The sociolinguistics of society*. Oxford: Blackwell.
- Fauconnier, G. 1985. *Mental spaces*. Cambridge: The MIT Press.
- Fernández, M. i A. Anula. 1995. *Sintaxis y cognición. Introducción al conocimiento, el procesamiento y los déficits sintácticos*. Madrid: Síntesis.
- Fillmore, C. J. 1971a. Verbs of judging: an exercise in semantic description. Dins C. J. Fillmore i D. T. Langendoen (ed.) *Studies in linguistic semantics*. Nova York: Holt, Rinehart i Winston. 273-290.
- Fillmore, C. J. 1971b. Types of lexical information. Dins D. D. Steinberg i L. A. Jakobovits (ed.) *Semantics: an interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology*. Cambridge: Cambridge University Press. 370-392.
- Fillmore, C. J. 1974a. Pragmatics and the description of discourse. Dins C. Fillmore, G. Lakoff, R. Lakoff (ed.) *Berkeley Studies in Syntax and Semantics*, I. Berkeley. V1-V21.
- Fillmore, C. J. 1974b. The future of semantics. Dins C. Fillmore, G. Lakoff, R. Lakoff (ed.) *Berkeley Studies in Syntax and Semantics*, I. Berkeley. IV1-IV37.
- Fillmore, C. J. 1975. An alternative to checklist theories of meaning. *Proceedings of the 1st Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. 123-131.
- Firbas, J. 1983. On the concepts of scene and perspective in Fillmore's approach and in that of functional sentence perspective. Dins S. Rot (ed.) *Languages in function*. Budapest. 101-107.
- Firth, J. R. 1964. *The tongues of men [1937] and Speech [1930]*. Oxford: Oxford University Press.
- Foucault, M. 1966. *Les mots et les choses*. París: Gallimard.
- Foucault, M. 1969. *L'archéologie du savoir*. París: NRF.
- Foucault, M. 1971. *L'ordre du discours*. París: Gallimard.
- Fraser, B. 1996. Pragmatic markers. *Pragmatics*, 6: 167-190.
- Fretheim, T. i J. K. Gundel (ed.) 1996. *Reference and referent accessibility*. Amsterdam: John Benjamins.
- Gallagher, T. (ed.) 1991. *Pragmatics of language: clinical practice issues*. Londres: Chapman & Hall.

- García, E. 1979. Discourse without syntax. Dins T. Givón (ed.) *Discourse and syntax. Syntax and Semantics*, 12. Nova York: Academic Press. 23-49.
- García Berrio, A. i J. Huerta Calvo. 1992. *Los géneros literarios. Sistema e historia*. Madrid: Cátedra.
- Garfinkel, H. 1967. *Studies in Ethnometodology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Gazdar, G. 1979. *Pragmatics: implicature, presupposition and logical form*. Nova York: Academic Press.
- Givón, T. 1989. *Mind, code and context: essays in pragmatics*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gleason, H. A. 1968. Contrastive analysis in discourse structure. *Monograph Series of Languages and Linguistics*, 21: 39-63.
- Goffman, E. 1959. *The presentation of the self in everyday life*. Nova York: Doubleday.
- Goffman, E. 1971. *Relations in public. Microstudies of the public order*. Nova York: Harper & Row.
- Goffman, E. 1974. *Frame analysis: an essay in the organization of experience*. Nova York: Harper and Row.
- Goffman, E. 1976. Replies and responses. *Language in Society*, 5: 257-313.
- Goffman, E. 1981. *Forms of talk*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.
- Goldsmith, J. 1990. *Autosegmental and metrical phonology*. Oxford: Blackwell.
- Greimas, A. J. 1966. *La Sémantique structurale*. París: Larousse.
- Greimas, A. J. 1970. *Du Sens. Éssais sémiotiques*. París: Seuil.
- Greimas, A. J. 1970. *Du sens. Essais sémiotiques*. París: Seuil.
- Grice, H. P. 1975. Logic and conversation. Dins P. Cole i J. L. Morgan (ed.) *Syntax and Semantics*, 3: *Speech Acts*. Nova York: Academic Press. 43-58.
- Grice, H. P. 1978. Further notes on logic and conversation. Dins P. Cole (ed.) *Syntax and Semantics*, 9: *Pragmatics*. Nova York: Academic Press. 113-128.
- Grice, H. P. 1981. Presupposition and conversational implicature. Dins P. Cole (ed.) *Radical Pragmatics*. Nova York: Academic Press.
- Grosz, B. J. i C. L. Sidner. 1986. Attention, intentions, and the structure of discourse. *Computational Linguistics*, 1: 175-204.
- Gumperz, J. 1982. *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gumperz, J. J. i D. Hymes (ed.) 1964. The ethnography of communication. *American Anthropologist*, 66, 26, II.

- Gumperz, J. J. i S. C. Levinson (ed.) 1996. *Rethinking linguistic relativity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Guzmán, J. R. 1995. *Teories de la recepció literària*. València: Universitat d'Alacant, Universitat Jaume I, Universitat de València.
- Haberland, H. i J. Mey. 1977. Editorial: linguistics and pragmatics. *Journal of Pragmatics*, 1: 1-12.
- Habermas, J. 1971. Vorbereitende Bemerkungen zu einer Theorie der kommunikativen Kompetenz. Dins J. Habermas i N. Luhmann. *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie*. Frankfurt am Main: Surhkamp. 101-141.
- Habermas, J. 1976. Was heisst Universalpragmatik? Dins K. O. Apel (comp.) *Sprachpragmatik und Philosophie*. Frankfurt am Main: Surhkamp. 174-272.
- Habermas, J. 1979. *Communication and the evolution of society*. Boston: Beacon Press.
- Haiman, J. 1985. *Natural syntax*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halliday, M. A. K. 1973. *Explorations in the functions of language*. Londres: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. 1976. *Language as Social Semiotics. The social interpretation of Language and Meaning*. Londres: Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K. 1985. *An introduction to functional grammar*. Londres: Arnold.
- Halliday, M. A. K. 1987. Spoken and written modes of meaning. Dins R. Horowitz i S. J. Samuels (ed.) *Comprehending oral and written language*. San Diego: Academic Press. 55-72.
- Hardcastle, W. J. i J. Laver (ed.) 1996. *The handbook of phonetic sciences*. Oxford: Blackwell.
- Harnish, R. M. i A. K. Farmer. 1984. Pragmatics and the Modularity of the Linguistic System. *Lingua*, 63: 255-277.
- Harris, Z. S. 1952. Discourse analysis. *Language*, 28, 1.
- Harris, Z. S. 1957. Co-occurrence and transformation in linguistic structure. *Language*, 33: 283-340.
- Hatch, E. 1992. Layers of discourse analysis. Dins *Discourse and language education*. Cambridge: Cambridge University Press. 291-323.
- Heim, I. 1983. File change semantics and the familiarity theory of definiteness. Dins R. Bäuerle et al. (ed.) *Meaning, use, and interpretation of language*. Berlín: The Gruyter. 164-189.
- Hernanz, M. L. i J. M. Brucart. 1987. *La sintaxis. 1. Principios teóricos. La oración simple*. Barcelona: Crítica.
- Hjelmslev, L. [1957] 1959. Pour une sémantique structurale. Dins L. Hjelmslev. *Essais linguistiques*. København: Akademisk forlag. 96-113.

- Horn, L. 1984. Toward a new taxonomy for pragmatic inference: Q-based and R-based implicature. Dins D. Schiffrin (ed.) *Meaning, form and use in context: linguistic applications*. Washington: Georgetown University Press.
- Hymes, D. 1962. The ethnography of speaking. Dins T. Gladwin i W. C. Sturtevant (ed.) *Anthropology and human behavior*. Washington: The Anthropological Society of Washington. 13-53.
- Hymes, D. 1967. Models of the interaction of language and social setting. *Journal of Social Issues*, 23, 2: 8-28.
- Hymes, D. [1972] 1986. Models of the interaction of language and social life. Dins J. J. Gumperz i D. Hymes. *Directions in sociolinguistics. The ethnography of communication*. Oxford: Basil Blackwell. 35-71.
- Hymes, D. 1974. *Foundations in Sociolinguistics: An Ethnographic Approach*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press.
- Institut d'Estudis Catalans. Secció filològica. 1990a. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I. Fonètica*. Barcelona: IEC.
- Institut d'Estudis Catalans. Secció filològica. [1992a] 1993. *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II. Morfologia*. 2a ed. revisada. Barcelona: IEC.
- Institut d'Estudis Catalans. 1990b, 1992b, 1996. *Documents de la Secció Filològica*, I, II, III. Barcelona: IEC.
- Institut d'Estudis Catalans. 1995. *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona, Palma de Mallorca, València: Edicions 3 i 4, Edicions 62, Editorial Moll, Enciclopèdia Catalana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. [<http://www.iec.es/cat/llengcat/diccionari/inici.htm>]
- Institut d'Estudis Catalans. 1997. *Documents normatius, 1962-1996 (amb les novetats del diccionari)*. Barcelona: IEC.
- Jackendoff, R. 1983. *Semantics and cognition*. Cambridge: The MIT Press.
- Jackendoff, R. 1990. *Semantics structures*. Cambridge: The MIT Press.
- Jackendoff, R. 1997. *The architecture of the language faculty*. Cambridge: The MIT Press.
- Jakobson, R. 1953. Results of the Conference of Anthropologists and Linguists. *Indiana University Publications in Anthropology and Linguistics. Memoir* 8, 2: 11-12. Reproduït a R. Jakobson. 1963. *Essais de linguistique générale*. Cap. 1. París: Minuit.
- Jakobson, R. [1957] 1971. Shifters, verbal categories, and the Russian verb. *Selected writings*, II. La Haia: Mouton. 130-147.
- Jakobson, R. 1960. Concluding remarks: linguistics and poetics. T. A. Sebeok (ed.) *Style in language*. Cambridge: The MIT Press. 350-377.
- Jakobson, R. 1970. *Main trends in the science of language*. Nova York: Harper & Row.

- Jaszczolt, K. i K. Turner (ed.) 1996. *Contrastive semantics and pragmatics*. 2 vol. Nova York: Pergamon.
- Jayez, J. i A. Reboul 1990. Si j'aurais su, j'aurais mis Paris en bouteille: contrefactualité et inférence. *Cahiers de Linguistique Française*, 11: 49-75.
- Julià i Muné, J. (ed.) 2000. *Llengua i ràdio*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Kamp, H. i U. Reyle. 1993. *From discourse to logic*. Dordrecht: Kluwer.
- Karttunen, L. 1974. Presupposition and linguistic context. *Theoretical linguistics*, 1: 181-193.
- Krashen, S. 1982. *Principles and practice in second language acquisition*. Nova York: Pergamon Press.
- Kristeva, J. 1969. *Recherches pour une sémanalyse: essaia*. París: Seuil.
- Kuppevelt, J. van. 1995. Discourse structure, topicality and questioning. *Journal of Linguistics*, 31: 109-147.
- Laborda, X. 1993. *De retòrica. La comunicació persuasiva*. Barcelona: Barcanova.
- Laborda, X. 1996. *Retórica interpersonal. Discursos de presentación, dominio y afecto*. Barcelona: Octaedro.
- Labov, W. 1972. *Sociolinguistic patterns*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press. [Trad. cast.: 1983. *Modelos sociolingüísticos*. Madrid: Cátedra]
- Lakoff, G. 1971. On generative semantics. Dins D. D. Steinberg i Leon A. Jacobovits (ed.). *Semantics: an interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology*. Cambridge: University Press. 232-296.
- Lakoff, G. 1973. The logic of politeness: or minding your p's and q's. *Proceedings of the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. 292-305.
- Lakoff, G. 1974. *Pragmatics in natural language*. Trier: Laut.
- Lakoff, G. 1987. *Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. i M. Johnson. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. i J. R. Ross. 1973. *Is deep structure necessary?* Bloomington: Indiana University Linguistic Club.
- Lakoff, R. T. 1995. Conversational logic. Dins J. Verschueren, J.-O. H. Östman, J. Blommaert i C. Bulcaen (ed.) *Handboof of pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins. 190-208.
- Lamb, S. M. 1966. *Outline of stratificational grammar*. Washington: Georgetown University Press.
- Lambrecht, K. 1981. *Topic, antitopic and verb agreement in non-standard French*. Amsterdam: John Benjamins.

- Lamuela 1986. Enquadrament sociolingüístic del llenguatge jurídic-administratiu. Dins C. Duarte i R. Alamany (ed.) *Tradició i modernitat en el llenguatge administratiu*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. 47-63.
- Langacker, R. 1987. *Foundations of cognitive grammar*. Standford: Standford University Press.
- Leech, G. N. 1980. *Explorations in Semantics and Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Leech, G. N. 1983. *Principles of pragmatics*. Londres: Longman. [Trad. cast.: 1997. *Principios de pragmática*. Logroño: Universidad de La Rioja]
- Levin, B. i S. Pinker (ed.). 1995. *Lexical and Conceptual Semantics*. Monogràfic: *Cognition*, 41.
- Levinson, S. 1983. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press. [Trad. cast.: 1989. *Pragmática*. Madrid: Arrecife]
- Linde, C. i W. Labov. 1975. Spatial networks as a site for the study of language and thought. *Language*, 51: 924-939.
- Llinàs, M. 2001. *Petites paraules. ¿D'on surt la gramàtica?* Barcelona: Empúries.
- Long, M. 1985. A role for instruction in SLA: task-based language teaching. Dins K. Hyltenstam i M. Pienemann (ed.) *Modeling and assessing second language development*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Longacre, R. E. 1964. *Grammar discovery procedures*. La Haia: Mouton.
- Longacre, R. E. 1965. Some fundamental insights of tagmemics. *Language*, 41: 65-76.
- Longacre, R. E. 1976. *An anatomy of speech notions*. Lisse: Peter de Ridder Press.
- Longacre, R. E. 1983. *The grammar of discourse*. Nova York: Plenum Press.
- López del Castillo, L. 1976. *Llengua standard i nivells de llenguatge*. Barcelona: Laia.
- Lyons, J. 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, J. 1995. *Linguistic semantics. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maingueneau, D. i V. Salvador. [1993] 1995. *Elements de lingüística per al discurs literari*. València: Tàndem.
- Mann, W. C. i S. A. Thompson. 1988. Rhetorical structure theory: towards a functional theory of text organization. *Text*, 8, 3: 243-281.
- Marí, I. 1982a. La manera apropiada de parlar. Parlar i escriure. *Llengua i Administració*, 1.
- Marí, I. 1982b. La manera apropiada de parlar. Tipus de llengua oral. *Llengua i Administració*, 2.
- Marí, I. 1983a. Registres i varietats de la llengua. *COM Ensenyar català als adults*, 3: 27-39.

- Marí, I. 1983b. La manera apropiada de parlar. Iniciar una conversa. *Llengua i Administració*, 7.
- Marí, I. 1985a. La manera apropiada de parlar. Exposicions orals (I). *Llengua i Administració*, 19.
- Marí, I. 1985b. La manera apropiada de parlar. Exposicions orals (II). El guió de l'exposició. *Llengua i Administració*, 20.
- Marí, I. 1987. Varietats i registres en la llengua dels mitjans de comunicació de masses. Dins M. Teresa Cabré et al. (ed.) *Actes de les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 9-30.
- Marín, M. J. 1998. Una proposta gramatical per a la definició i la caracterització dels connectors. *Llengua & Literatura*, 9: 207-235.
- McCawley, J. D. 1968. The role of semantics in a grammar. Dins E. Bach i R. T. Harms (ed.) *Universals in linguistic theory*. Londres: Holt, Rinehart i Winston. 125-169.
- McCawley, J. D. 1971. Interpretative semantics meets Frankenstein. *Foundations of Language*, 7: 285-296.
- Meseguer, L. 1994. *Metafora i creativitat*. Castelló: Publicacions de la Universitat Jaume I.
- Meseguer, L. i M. L. Villanueva (ed.) 1998. *Intertextualitat i recepció*. Castelló: Universitat Jaume I.
- Mey, J. L. 1993. *Pragmatics. An introduction*. Oxford: Blackwell.
- Miller, G. A. i P. N. Johnson-Laird. 1976. *Language and perception*. Cambridge: Cambridge University Press
- Milroy, J. i L. Milroy. [1985] 1991. Linguistic repertoires and communicative competence. Dins *Authority in language. Investigating language prescription and standardisation*. Londres: Routledge. 118-140.
- Minsky, M. A. 1975. A framework for representing knowledge. Dins P. H. Winston (ed.) *The Psychology of Computer Vision*. Nova York: McGraw Hill. 211-277.
- Minsky, M. A. 1977. Frame-system theory. Dins P. N. Johnson-Laird i P. C. Wason (ed.) *Thinking: readings in cognitive science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moeschler, J. 1985. *Argumentation et conversation. Éléments pour une analyse pragmatique du discours*. París: Hatier.
- Moeschler, J. i A. Reboul. 1994. *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique*. París: Seouil. [Trad. cast.: 1999. *Diccionario enciclopédico de pragmática*. Madrid: Arrecife]
- Montoya, B. 1981. *Confluència de llengües a les Valls del Vinalopó*. Tesina. Universitat de les Illes Balears

- Montoya, B. 1985. *De sociolingüística històrica. Canvi lingüístic en curs: desplaçament de llengües a l'extrem meridional de la llengua catalana*. Tesis doctoral. Alacant: Universitat d'Alacant.
- Moreno, J. C. 1991. *Curso universitario de lingüística general I*. Madrid: Síntesis.
- Morris, C. 1938. *Foundations of the theory of signs. Foundations of the unity of science: Towards an international encyclopedia of unified science, I, 2*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Nogué, N. i X. Fargas. 2000. ¿Podem ensenyar a puntuar? Alguns criteris bàsics. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 20: 27-41.
- Ochs, E. 1979. Planned and unplanned discourse. Dins T. Givon (ed.) *Discourse and syntax*. Nova York: Academic Press. 51-80.
- Ochs, E. i B. B. Schieffelin (ed.) 1979. *Developmental Pragmatics*. Nova York: Academic Press.
- Ochs, E. i B. B. Schieffelin. 1983. *Acquiring conversational competence*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- Oller, A. 2000. The Catalan particle llavors (then) in everyday conversation. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Oller, A., Ò. Bladas, M. Torres, L. Payrató i N. Alturo. 2000. El COC del CUB: un corpus per a l'estudi de la conversa col·loquial. *Zeitschrift für Katalanistik, Revista d'Estudis Catalans*, 13: 58-91.
- Ortín, M. 1997. "Ratio versus oratio?" L'interès i els límits dels estudis de retòrica al nou batxillerat i al primer cicle universitari. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 12: 65-79.
- Payrató, L. [1984] 1985a. *La interferència lingüística*. Barcelona: Curial.
- Payrató, L. 1985b. Comunicació no verbal, tipologies del gest i gest autònom. *Anuario de Filología*, 11: 145-174.
- Payrató, L. [1988] 1996. *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*. València: Universitat de València.
- Payrató, L. 1989. *Assaig de dialectologia gestual*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona.
- Payrató, L. 1996. Transcripció del discurs col·loquial. Dins L. Payrató, E. Boix, M. R. Lloret i M. Lorente (ed.) *Corpus, corpora*. Barcelona: PPU i Universitat de Barcelona. 181-200.
- Payrató, L. (ed.) 1998. *Oralment. Estudis de variació funcional*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Payrató, L. 1999. Variació funcional i registres orals. Dins *Llengua catalana III: anàlisi del discurs*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. [Dossier d'assignatura]

- Payrató, L. i N. Alturo (ed.) (en premsa) CD-Rom *COC: Corpus Oral de Conversa Col·loquial*. Departament de Filologia Catalana i Servei de Publicacions, Universitat de Barcelona.
- Payrató, L., E. Boix, M. R. Lloret i M. Lorente. 1996. *Corpus, corpora*. Barcelona: PPU i Universitat de Barcelona.
- Peccei, J. S. 1999. *Pragmatics*. Londres: Routledge.
- Pêcheux, M. 1975. *Les vérités de la Palice*. París: Maspero.
- Peirce, C. S. 1931-1935. *Collected papers*. Cambridge: Harvard University Press.
- Peraire, J. 1999. Funcions discursives dels marcadors d'integració lineal en les "Rondalles" d'Enric Valor. Dins V. Salvador i H. Van Lawick (ed.) *Valoriana. Estudis sobre l'obra d'Enric Valor*. Castelló: Universitat Jaume I. 139-161.
- Pérez Parent, M. 2000. Requests in service encounters in Catalan: politeness considerations. *XVIII Congreso de la Asociación Española de Lingüística Aplicada* (Barcelona).
- Pérez Parent, M. 2000. The language of requesting in Catalan service encounters: Politeness considerations. *7th International Pragmatics Conference* (Budapest, Hongria, 9-14 juliol).
- Pérez Saldanya, M. 1993. *Dotze anys d'investigació. Tesis i tesines sobre llengua i literatura catalanes (1981-1992)*. València: Universitat de València.
- Pérez Saldanya, M. 2000a. Notes per a una estilística dels temps verbals. *Caplletra*, 29: 83-103.
- Pérez Saldanya, M. 2000b. Del "perfet" a l' "indefinit" (i viceversa). El nom dels temps verbals i altres problemes terminològics relacionats amb les categories gramaticals del verb. Dins J. Macià Guilà i J. Solà (ed.). *La terminologia lingüística en l'ensenyament secundari. Propostes pràctiques*. Barcelona: Graó. 91-119.
- Pérez Saldanya, M., R. Mestre i O. Sanmartín. 1998. *Diccionari de lingüística*. Oliva: Colomar Editors.
- Petöfi, J. S. 1971. *Transformations-grammatiken und eine ko-textuelle Texttheorie: grundfragen und konzeptionen*. Frankfurt am Main: Athnäum Verlag.
- Petöfi, J. S. 1975. *Vers une théorie partielle du texte*. Hamburg: Helmut Buske.
- Pike, K. L. 1964. Discourse analysis and tagmeme matrices. *Oceanic Linguistics*, 3: 5-25.
- Pike, K. L. i E. G. Pike. 1983. *Text and tagmeme*. Londres: Frances Pinter.
- Piquer, A. 2000. Pragmaestilística del català. *Caplletra*, 29: 53-68.
- Polanyi, L. 1988. A formal model of the structure of discourse. *Journal of Pragmatics*, 12: 601-638.

- Polanyi, L. i R. Scha 1985. *The structure of discourse*. Norwood: Ablex.
- Portolés, J. 1998. *Marcadores del discurso*. Barcelona: Ariel.
- Postal, P. M. 1972. The best theory. Dins S. Peters (ed.) *Goals of linguistic theory*. Nova Jersey: Prentice-Hall. 131-170.
- Prince, E. 1981. Toward a taxonomy of given-new information. Dins P. Cole (ed.) *Radical pragmatics*. Nova York: Academic Press. 223-255.
- Pujolar, J. 1997. *De què vas, tio?* Barcelona: Empúries.
- Pustejovsky, J. 1995. *The generative lexicon*. Cambridge: The MIT Press.
- Radford, A. 1988. *Transformational grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rafel, J. 1994. Un corpus general de referència de la llengua catalana. *Caplletra*, 17: 219-250.
- Ramos, J. R. 1992. *Introducció a la sintaxi*. València: Tàndem.
- Ramsden, P. 1992. *Learning to teach in higher education*. Londres: Routledge.
- Recasens, D. 1993. *Fonètica i fonologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Renkema, J. 1993. *Discourse studies. An introductory textbook*. Amsterdam: John Benjamins. [Trad. cast. 1999. *Introducción a los estudios sobre el discurso*. Barcelona: Gedisa]
- Reyes, G. 1990. *La pragmática lingüística. El estudio del uso del lenguaje*. Barcelona: Montesinos.
- Ribas, M. 2000. Discours parlementaire et cognition sociale (La représentation de l'"immigration" qui émerge des questions d'une Commission d'Etude Parlementaire. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Rigau, G. 1976. Anem o venim? *Els Marges*, 8: 33-53.
- Rigau, G. 1981. *Gramàtica del discurs*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Rosch, E. 1977. Human categorization. Dins N. Warren (ed.) *Studies in cross-cultural psychology*. Nova York: Academic Press. 1-49.
- Rosch, E. 1978. Principles of categorization. Dins E. Rosch i B. Lloyd (ed.) *Cognition and categorization*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Ass. 27-48.
- Ross, J. R. 1975. Where to do things with words. P. Cole i J. Morgan (ed.) *Syntax and Semantics, 3: Speech Acts*. Nova York: Academic Press. 233-256.
- Roulet, É. 1980. Modalité et illocution. *Communications*, 32: 216-239.
- Roulet, É. et al. 1985. *L'articulation du discours en français contemporain*. Berna.
- Sacks, H., E. A. Schegloff i G. Jefferson. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking in conversation. *Language*, 50: 696-735.

- Saeed, J. I. 1997. *Semantics*. Oxford: Blackwell.
- Salvador, V. 1983. De la lexicologia a la semiòtica poètica: a l'entorn d'un poema de Josep Carner. *Llengües en Contacte. Papers Genera{dors/tius} de Comunicació*, 1: 26-31.
- Salvador, V. 1984. Cap a un nou programa d'investigació en la lingüística catalana actual. Dins E. Casanova (ed.) *Estudis en memòria del professor Manuel Sanchis Guarner. Estudis de llengua i literatura catalanes*. València: Universitat de València. 343-348.
- Salvador, V. [1984] 1986. *El gest poètic. Cap a una teoria del poema*. València: Institut de Filologia Valenciana.
- Salvador, V. [1984] 1992. Cap a un nou programa d'investigació en l'àmbit de la lingüística catalana. Dins A. Ferrando (ed.), *Miscel·lània Sanchis Guarner, III*. València i Barcelona: Universitat de València, Departament de Filologia Catalana; Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 229-251.
- Salvador, V. 1988a. *La frontera literària*. Barcelona: PPU.
- Salvador, V. 1988b. Metadiscurs efímer (una aproximació lúdica al discurs conversacional). *L'Espill*, 27: 11-20.
- Salvador, V. (ed.) 1989. *Teletextos*. València: Universitat de València.
- Salvador, V. 1990. L'anàlisi del discurs, entre l'oralitat i l'escriptura. *Caplletra*, 7: 9-31.
- Salvador, V. (coord.) 1995. Fraseologia. *Caplletra*, 18 (monogràfic).
- Salvador, V. 1997. Dialectologia, pragmàtica i anàlisi del discurs. Dins M. R. Lloret et al. *Anàlisi de la variació lingüística*. Barcelona: PPU i Universitat de Barcelona. 203-228.
- Salvador, V. 1998. Metàfora i variació lingüística. Dins M. A. Cano, J. Martines i V. Martines (ed.) *Un món de llengües. Actes de les V-IX Jornades de Sociolingüística de la Nucia (Marina Baixa)*. Alcoi: Marfil. 263-274.
- Salvador, V. i R. Guzmán. 1999. Retòrica i recepció de la literatura romàntica: sobre les traduccions d'un text d'ETA Hoffman. *Quaderns de Filologia. Estudis lingüístics*, IV: 239-255.
- Salvador, V. i M. Pérez Saldanya (coord.) 2000. Pragmaestilística. *Caplletra*, 29 (monogràfic).
- Salvador, V. i Piquer, A. 1999. Metàfora gramatical i didàctica de les llengües: la nominalització del codi elaborat. Dins M. Garcia et al. (ed.) *Ensenyament de llengües i plurilingüisme*. València: Universitat de València. 211-218.
- Sánchez Macarro, A., V. Salvador Liern i J. R. Gómez Molina (ed.) 1998. *Pragmàtica intercultural*. Quaderns de Filologia. Estudis lingüístics, IV. València: Universitat de València.

- Sancho Cremades, P. 1995. *El valencià col·loquial de la vila de Canals*. Canals: Ajuntament de Canals.
- Sancho Cremades, P. 1999. *Introducció a la fraseologia: aplicació al valencià col·loquial*. València: Denes.
- Saville-Troike, M. [1982] 1989. *The ethnography of communication. An introduction*. Oxford: Blackwell.
- Schank, R. C. 1982. *Dynamic memory. A theory of reminding and learning in computers and people*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schank, R. C. i R. P. Abelson. 1977. *Scripts, plans, goals and understanding*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Schiffrin, D. 1987. *Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scollon, R. i S. W. Scollon. 1995. *Intercultural communication*. Oxford: Blackwell.
- Searle, J. R. 1969. *Speech acts: an essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press. [Trad. cast.: 1986. *Actos de habla*, Madrid: Cátedra]
- Searle, J. 1971. *The philosophy of language*. Oxford: Oxford University Press.
- Searle, J. R. 1976. A classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5: 1-23.
- Serrano, S. 1980. *Signes, llengua i cultura*. Barcelona: Edicions 62.
- Serrano, S. 1982. Més enllà de l'estructuralisme. *Actes del XVIè Congrés de Lingüística i Filologia Romàniques*. Palma de Mallorca: Moll. [1983. *Llengües en Contacte. Papers Genera{dors/tius} de Comunicació*, 1: 44-47]
- Servitje, A. 1996. *Llibre d'estil de la Universitat Pompeu Fabra*. Barcelona: UPF.
- Sgall, P. i E. Hajicová. 1977. Focus on focus. *Prague Bulletin of Mathematical Linguistics*, 28: 5-54.
- Silva-Corvalán, C. 1991. Invariant meanings and context-bound functions of tense in Spanish. Dins J. Gvozdanovic, T. Janssen i Ö. Dahl (ed.). *The function of tense in texts*. Amsterdam: North-Holland. 255-270.
- Silverstein, M. 1976. Shifters, linguistic categories, and cultural description. Dins K. Basso i H. Selby (ed.) *Meaning in anthropology*. Albuquerque: University of New Mexico Press. 11-55.
- Silverstein, M. 1993. Metapragmatic discourse and metapragmatic function. Dins J. Lucy (ed.) *Reflexive language*. Cambridge: Cambridge University Press. 33-58.
- Smith, B. R. i E. Leinonen. 1992. *Clinical pragmatics: unravelling the complexities of communicative failure*. Londres: Chapman & Hall.

- Solà, J. 2000. Reflexió breu sobre el concepte de "normativa". Dins J. Macià Guilà i J. Solà (ed.). *La terminologia lingüística en l'ensenyament secundari. Propostes pràctiques*. Barcelona: Graó. 39-46.
- Solà, J. (ed.) 1995. *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Solà, J., M. R. Lloret, J. Mascaró i M. Pérez Saldanya (dir.) (en premsa) *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries.
- Solà, J. i J. M. Pujol. [1989] 1990. *Tractat de puntuació*. Barcelona: Columna.
- Solé, M. R. 2000. Indirect and direct requests in early and middle childhood: A study with Spanish-speaking children. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Sperber, D. i D. Wilson 1986. *Relevance*. Oxford: Blackwell. [Trad. cast.: 1994. *La relevancia*. Madrid: Visor]
- Stalnaker, R. C. 1974. Pragmatic presupposition. Dins M. K. Munitz i P. K. Unger (ed.) *Semantics and philosophy*. Nova York: New York University Press. 197-214.
- Steinberg, D. D. i L. A. Jakobovits (ed.) 1971. *Semantics: an interdisciplinary reader in philosophy, linguistics and psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Talmy, L. 1978. Figure and ground in complex sentences. Dins J. H. Greenberg (ed.) *Universals of human language*. Stanford: Stanford University Press. 625-649.
- Talmy, L. 2000. *Toward a cognitive semantics*. Cambridge: The MIT Press.
- Tannen, D. 1979. *Processes and consequences of conversational style*. Tesi doctoral. University of California, Berkeley.
- Tannen, D. (ed.) 1993. *Framing in discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Televisió de Catalunya. 1995. *El català a TV3. Llibre d'estil*. Barcelona: Edicions 62.
- Televisió de Catalunya. 1997. *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*. Barcelona: Edicions 62.
- Termcat [<http://www.termcat.es>]
- Terrell, T. D. 1977. A natural approach to second language acquisition. *Modern Language Journal*, 61: 325-337.
- Terrell, T. D. 1982. The natural approach to second language teaching: an update. *Modern Language Journal*, 66: 121-132.
- Todorov, T. 1966. Les catégories du récit littéraire. *Communications*, 8: 125-151.
- Todorov, T. 1969. *Grammaire du Décaméron*. La Haia: Mouton.

- Torras i Calvo, M. C. 2000. Shifting language, shifting frame: A study of service encounters in Catalonia. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Torrent, A. M. 1998. Recursos lingüístics i argumentació en els anuncis televisius de productes de neteja: del tòpic ofensiu a la impertinència. *Llengua & Literatura*, 9: 236-245.
- Torrent, A. M. 1999. *La llengua de la publicitat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Torres, M. 1999. Els xats: entre l'oralitat i l'escriptura. *Els Marges*, 65: 113-126.
- Toutain, F. 2000. *Sobre l'escriptura*. Barcelona: Facultat de Ciències de la Comunicació Blanquerna. Universitat Ramon Llull. 23-35; 107-154; 189-218.
- Traugott, E. C. i M. L. Pratt. 1980. *Linguistics for students of literature*. Nova York: Hartcourt Brace Jovanovich.
- Turell, M. T. 1995. La base teòrica i metodològica de la variació lingüística. Dins M. T. Turell (ed.) *La sociolingüística de la variació*. Barcelona: PPU. 17-49.
- Turell, M. T. 1995 (ed.) *La sociolingüística de la variació*. Barcelona: PPU.
- Tuson 1985. *Language, Community and School in Barcelona*. Tesi doctoral. University of California (Berkeley).
- Tuson, A. 1988. El comportament lingüístic: l'anàlisi conversacional. Dins A. Bastardas i J. Soler (ed.) *Sociolingüística i llengua catalana*. Barcelona: Empúries. 133-154.
- Tusón, A. 1991. Las marcas de la oralidad en la escritura. *Signos. Teoría y Práctica de la Educación*, 3: 14-19.
- Tuson, A. 1995. *Anàlisi de la conversa*. Barcelona: Empúries.
- Tuson, J. [1999] 2000. *¿Com és que ens entenem? (si és que ens entenem)*. Barcelona: Empúries.
- Ungerer, F. i H.-J. Schmid. 1996. *An Introduction to Cognitive Linguistics*. Londres: Longman.
- Valero Garcés, C. 1998. Contrastive pragmatics: specialisation, progress and applications. Dins I. Vázquez Orta i I. Guillén Galve (ed.). *Perspectivas pragmáticas en Lingüística Aplicada*. Saragossa: Anubar. 93-100.
- Vallduví, E. 1987. Sobre el perfet perifràstic del català. *Actes del Cinquè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica (Tampa-St. Agustine)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 85-98
- Vallduví, E. 1992. *The informational component*. Nova York: Garland.
- Vallduví, E. i L. McNally (en premsa) *Semántica y contexto*. Barcelona: Ariel.

- Vallverdú, F. 2000. *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Barcelona: Televisió de Catalunya i Edicions 62.
- Verschueren, J. 1980. *On speech act verbs*. Amsterdam: John Benjamins.
- Verschueren, J. 1987. Pragmatics as a Theory of Linguistic Adaptation. International Pragmatics Association. *Working Document*, 1.
- Verschueren, J., J. O. Östman i J. Blommaert (ed.) 1995. *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Verschueren, J. 1999. *Understanding Pragmatics*. Londres: Arnold.
- Verschueren, J., J. O. Östman, J. Blommaert i Chris Bulcaen (ed.) 2000. *Handbook of pragmatics. 1999 Installment*. Amsterdam: John Benjamins.
- Viana, A. 1983. *Microsociolingüística. La variació funcional*. Tesina. Universitat de Barcelona.
- Viana, A. 1986a. Sobre el català col·loquial. *Els Marges*, 35: 86-94.
- Viana, A. 1986b. Els cinc rellotges de Martin Joos. *L'Espill*, 23-24: 43-59
- Viana, A. 1987. Fuster in fabula. *Els Marges*, 38: 33-43.
- Viana, A. 1997. *Raons relatives*. Lleida: Pagès.
- Viana, A. 2000a. Joking with doctors: Playful interaction in illness contexts. *7th International Pragmatics Conference (Budapest, Hongria, 9-14 juliol)*.
- Viana, A. 2000b. Joan Brossa: idees verdes incolores dormen furiosament. El significat del teatre? *Llengua & Literatura*, 11: 139-197.
- Vilà, M. i A. Fargas (coord.) 1999. *Normativa i ús de la llengua*. Barcelona: Graó.
- Vinyoles, J. J. 1978. *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*. Barcelona: Millà.
- Vygotsky, L. S. [1934] 1964. *Pensamiento y lenguaje*. Buenos Aires: La Pléyade.
- Watzlawick, P., J. B. Bavelas i D. D. Jackson. 1967. *Pragmatics of human communication*. Nova York: Norton & Company.
- Weiser, A. 1974. Deliberate ambiguity. *Papers from the Tenth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. 723-731
- Wilson, D. i D. Sperber 1986. Inference and implicature. Dins C. Travis (ed.) *Meaning and interpretation*. Oxford: Blackwell. 45-76.
- Winch, P. 1958. *The idea of a social science and its relation to philosophy*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- Wittgenstein, L. 1958. *Philosophical investigations*. Oxford: Blackwell.
- Wodak, R. 1995. Critical linguistics and critical discourse analysis. Dins J. Verschueren, J.-O. H. Östman, J. Blommaert i C. Bulcaen (ed.) *Handbook of pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins. 204-210.
- Woolard, K. 1989. *Double talk. Bilingualism and the politics of ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.

- Xambó, X. 1997. Ideologies lingüístiques i mitjans de comunicació al País Valencià. Dins T. Mollà (ed.) *Política i planificació lingüístiques*. Alzira: Bromera. 227-257.
- Yule, G. 1996. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.